

80720
4502

INHOUD

Ten geleide

De Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen

Overzicht bestaande activiteiten

1. Onderwijs
2. De Vakbeweging
3. Aktiegroepen
4. Internationale organisaties
5. Literatuur

ADAM

1973

TEN GELEIDE

Groepen, organisaties en bewegingen die zich bezig (willen) houden met de problemen opgeroepen door de multinationale ondernemingen worden gekonfronteerd met een veelheid aan organisaties en instellingen die zich op verschillende manieren met die ondernemingen bezig houden. Het wegwijs worden in de bestaande activiteiten vergt vaak veel moeite. Om deze reden heeft SOMO het initiatief genomen een overzicht samen te stellen van de belangrijkste activiteiten die door organisaties, instellingen en groepen op dit gebied worden ondernomen, voornamelijk voor zover ze van belang zijn voor de nederlandse situatie. De werkzaamheden van andere groepen en organisaties kunnen hierdoor vertrekken vanuit de gegevens die in dit overzicht zijn samengebracht, en nodeloos dubbel werk kan worden vermeden.

Voor de presentatie van de gegevens is de losbladige vorm gekozen. Dit maakt het mogelijk de informatie aan te vullen en te vernieuwen.

Aanvullingen en verbeteringen worden op prijs gesteld.

Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen
SOMO

korrespondentie-adres:

~~Dick de Graaf
Barendsestraat 26 zwart
Haarlem
tel. 023-310934~~

SOMO
paulus potterstraat 20
amsterdam
020 - 73 75 15

juni 1973

De Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen (SOMO)

Vanuit twee verschillende invalshoeken worden oppositionele groeperingen in Nederland steeds meer gekonfronteerd met de problematiek van de multinationale ondernemingen.

Groepen die vanuit de problemen in het buitenland - vooral de problematiek van de Derde Wereld - in Nederland een bewustwording op gang proberen te brengen, realiseren zich steeds meer dat de internationale vraagstukken niet zinvol kunnen worden benaderd zonder grondig aandacht te besteden aan de activiteiten van multinationale ondernemingen. Immers, het zijn deze ondernemingen die het merendeel van de internationale handel en de internationale investeringen voor hun rekening nemen; een belangrijk deel van de produktie in de landen van de Derde Wereld b.v. wordt voortgebracht door bedrijven die onderdeel zijn van multinationale ondernemingen die in westerse kapitalistische landen hun hoofdzetel hebben.

Georganiseerde arbeiders, maatschappij-kritiese groepen en milieu-actiegroepen komen in toenemende mate tot de konklusie dat de groeiende internationalisering van de kapitalistische produktie in de wereld hen dwingt bij hun strategie en positie-bepaling volledig rekening te houden met de problemen die deze internationalisering door partikuliere ondernemingen met zich meebrengt. Arbeiders in verschillende landen worden tegen elkaar uitgespeeld; bedrijven wentelen de verantwoordelijkheid voor hun activiteiten af op hun moedermaatschappij in het buitenland; milieu-eisen worden beantwoord met de dreiging de produktie geheel of gedeeltelijk te verplaatsen.

Akties tegen multinationale ondernemingen moeten geplaatst worden in het perspectief van de socialistiese strijd, waarbij de tegenstelling tussen de beheersers van de produktiemiddelen en de arbeiders centraal staat. Het zijn niet de arbeiders die in een kapitalistische onderneming beslissen over de vraag welke produkten waar, hoe, en in welke omvang moeten worden voortgebracht. Akties tegen multinationale ondernemingen zullen dus akties moeten zijn niet tegen die ondernemingen als zodanig, maar gezamenlijk met de arbeiders in die ondernemingen tegen de beheersers van de produktiemiddelen voor een socialistiese produktie. Die strijd zal de internationale dimensie steeds in zich moeten dragen: de internationalisering van de produktie vormt de materiële basis voor de internationale socialistiese strijd.

De Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen werkt in het perspectief van deze situatie, in Nederland. SOMO is geen nieuwe actiegroep die naast de bestaande activiteiten zelfstandig nieuwe akties gaat ontwikkelen. SOMO wil vanuit haar onderzoeksmogelijkheden informatie aandragen voor bestaande groeperingen om hun akties beter te kunnen ondersteunen. Om deze informatie-taak uit te voeren, zal in Amsterdam een dokumentatiecentrum worden opgezet gericht op informatie over multinationale ondernemingen. Bestaande groepen zullen zich dan tot dit centrum kunnen wenden, en een beroep kunnen doen op de - kosteloze - service van SOMO. De werkzaamheden van SOMO worden voorlopig gedeeltelijk mogelijk gemaakt door een subsidie van de X-Y-beweging.

Overzicht van bestaande activiteiten

De term multinationale onderneming valt in de discussies over wereldverhoudingen en maatschappijverandering steeds vaker. Het lijkt daarbij wel alsof de problemen die voortvloeien uit deze konsentratietendens in de kapitalistische economie van de laatste jaren zijn, wat niet juist is. Wel juist is, dat de omvang van de activiteiten van dit soort ondernemingen (volgens een schatting van R. Vernon nemen ze ongeveer 50% van de produktie in de kapitalistische wereld voor hun rekening) na WO II sterk is toegenomen. Het is eigenlijk verrassend te konstateren dat tot voor kort nog zo weinig onderzoek is gedaan naar de activiteiten van MNO's, en de invloed daarvan op de sociaal-economische en politieke verhoudingen.

De konkrete informatie over de MNO's begint druppelsgewijs los te komen. De traagheid van deze informatiestroom is niet te wijten aan het feit dat de gegevens afwezig zijn. Deze gegevens zijn echter gekonsentreerd bij de ondernemingen zelf, hetgeen op zich weer een bewijs is van de vrijheid die ondernemingen hebben in de kapitalistische wereld.

Dit wil echter nog niet zeggen dat met de bestaande mogelijkheden geen overzicht zou kunnen worden gegeven van de MNO-activiteiten. Daarvoor is echter nodig dat steeds meer instellingen en organisaties de MNO als zelfstandig studie- en aktieobject gaan beschouwen.

Uit het hierna volgende overzicht blijkt dat op verschillende terreinen een aanvang wordt gemaakt met het onderzoek. Informatie alleen is echter geen voldoende, wel een noodzakelijke, voorwaarde voor het scheppen van een tegenwicht tegen de machtsvorming van de kant van de multinationals. Er zullen aktievormen moeten worden ontwikkeld die de integratie van binnen- en buitenland, die de MNO's zelf al realiseren, in de akties tot uitdrukking te doen komen.

Hoewel het overbodig zou moeten zijn, wordt nog opgemerkt dat het onderstaande overzicht niet volledig kan zijn. Alleen de voornaamste instellingen, organisaties, groepen en bewegingen die van belang zijn voor de nederlandse praktijk zijn aangeduid, en dan nog voor zover de activiteiten zich direkt of volgens verwachting binnenkort direkt richten op de problemen die worden opgeworpen door de MNO's.

De onder 1. vermelde activiteiten op het nivo van het onderwijs laten duidelijk uitkomen dat in deze kringen onvoldoende aandacht wordt besteed aan de MNO. Slechts in enkele gevallen staan deze ondernemingen in het onderzoeksgebied centraal. Toch zouden binnen het onderwijs een aantal mogelijkheden kunnen liggen om de informatie aan te dragen die nodig is om de akties te ondersteunen die moeten leiden tot maatschappelijke controle over de aanwending van de produktiemiddelen.

Onder 2. is een overzicht gegeven van de problemen waarvoor de georganiseerde arbeidersbeweging zich ziet geplaatst tengevolge van de internationalisatie van het kapitaal. Van de aanzet tot het vormen van een tegenkracht wordt in de activiteiten van de nederlandse vakbeweging nog weinig herkend.

Zoals uit 3. kan blijken dringen steeds meer aktiegroepen bij hun werkzaamheden door tot de fundamentele problemen van de economische machtsverhoudingen. Hier manifesteert zich het gebrek aan konkrete gegevens het duidelijkst, wat een remming betekent bij het voeren van harde en gerichte akties.

4. geeft een indruk van de activiteiten van de internationale organisaties om meer inzicht te verkrijgen in de activiteiten van de MNO's. De informatie die op dit nivo los zal komen moet vertaald (soms letterlijk) worden naar de nederlandse situatie, en bruikbaar gemaakt worden voor akties in Nederland.

Een kort overzicht van de voornaamste vindplaatsen van gegevens en literatuur over multinationale ondernemingen, weergegeven onder 5., rond het overzicht af.

1. ONDERWIJS

Het eerste wat opvalt, na een korte orientatie naar wat op de verschillende instellingen van hoger onderwijs in Nederland op het gebied van MNO's wordt gedaan, is, dat er zo weinig gebeurt.

De verwachting was, dat binnen de verschillende fakulteiten in de ekonomie en politikologie siestematies aandacht geschonken zou worden aan de problemen die door de MNO's worden opgeroepen. Dit is slechts in enkele gevallen juist. Natuurlijk komen problemen die verband houden met MNO's verschillende keren aan de orde (konsentrasie in het bedrijfsleven, internationale investeringen en internationale handel), maar siestematies onderzoek naar het belang van MNO's voor de nederlandse ekonomie of voor de ekonomiese ontwikkeling van een bepaald land of sektor, vindt bijna niet plaats. De abstrakte benaderingswijze in de verschillende wetenschapsdisciplines en de scheiding tussen algemeen literatuur-onderzoek en bedrijfsgericht onderzoek doen zich hier sterk voelen.

De aanduiding van de aard van het onderzoek dat bij enkele instellingen wordt verricht, beperkt zich hierna tot die instellingen of instituten waar de problematiek van de MNO's siestematies aan de orde wordt gesteld. Niet behandeld worden dus de activiteiten waarbij problemen die met MNO's te maken hebben zijdelings of slechts incidenteel aan de orde komen.

In het kader van studenten-werkgroepen e.d. worden de problemen rond MNO's steeds vaker (hoewel nog op kleine schaal) aan de orde gesteld. Veelal beperkt men zich daarbij, gezien ook de beperkte tijd die ervoor wordt uitgetrokken, tot een reproductie van wat in de meest gangbare literatuur hierover aan de orde is gekomen.

1.1. Instituten en instellingen.

1.1.1. Polemologisch Instituut Groningen.

Adres: Ubbo Emmiusingel 19, Groningen, 050-115585.

In de polemologie wordt het belang van de internationale economische betrekkingen in het geheel van de vredesvraagstukken steeds meer onderkend. In de studie van het imperialisme in het algemeen en van de imperialistische politiek van afzonderlijke landen, wordt aandacht geschonken aan de economische machten die deze vraagstukken mede-bepalen.

In Groningen is in 1972 Theo van der Hoogen aangesteld als econoom om die problemen te onderzoeken. Daarbij zal hij bijzondere aandacht schenken aan de toenemende internationalisatie van de economische betrekkingen. In Trans-aktie van december 1972 publiceerde hij, aan de hand van twee werken over MNO's, een artikel over 'Multinationale Ondernemingen'.

In zijn onderzoek besteedde hij aanvankelijk veel aandacht aan de historische achtergrond van het verschijnsel MNO. De aard en geografische structuur van de kapitaalbewegingen vanaf het eind van de 19^e eeuw waren daarbij onderwerp van onderzoek. Op het ogenblik richt hij zich meer op een analiese van de internationale betrekkingen als geheel. Daarbij wordt nagegaan welke patronen er te onderkennen vallen in de internationale handel, de internationale investeringen, en de internationale hulpverlening. De siestematiek en de onderlinge relaties van de drie grootheden zullen worden bestudeerd.

1.1.2. Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, Nijmegen.

Adres: Verlengde Groenestraat 43, Nijmegen, 080- 558711.

Sinds 1972 is Prof. K. P. Tudyka als hoogleraar in de internationale betrekkingen verbonden aan het Studiecentrum voor Vredesvraagstukken. Met een aantal medewerkers, zowel in Nederland als in West-Duitsland, is hij bezig met een onderzoeksproject 'Transnationale Ondernemingen'. In dit project worden vier deelproblemen onderscheiden, die tijdens het onderzoek naast elkaar worden bestudeerd:

1. de ontwikkeling van de wereldmarkt, van de vormen van realisatie van meerwaarde, en van de winstvoet;
2. de reële kapitaalbewegingen;
3. activiteiten van de vakbeweging, mogelijke en noodzakelijke internationale strategie;
4. structuur van het arbeidsproces en realisatieproblemen van de onderneming.

De problematiek van de tegenkracht die door de vakbeweging moet worden opgebouwd krijgt in dit onderzoek een belangrijke plaats. Het kongres dat van 17/19 mei 1973 in Nijmegen door Tudyka c.s. is georganiseerd ('Multinationale Ondernemingen en Vakbeweging') wilde de discussie over deze problemen stimuleren, en aanzetten tot breder en konkreet onderzoek door meerdere instellingen.

1.1.3. Nederlands Economisch Instituut, Rotterdam.

Adres: Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam, 010-145511.

In opdracht van het ontwikkelingscentrum van de OESO, en gefinancierd door de nederlandse en canadese regering, is een onderzoek verricht naar de partikuliere buitenlandse investeringen (PBI) in ontwikkelingslanden, exclusief de olie-investeringen. Het nederlandse deel van de studie, verricht door de afdeling Balanced International Growth van het NEI, stond onder leiding van Prof. H. C. Bos. In dit deel van de studie werd de aandacht vooral gericht op het formuleren van een metodologie om de nationaal-economische gevolgen van de PBI te meten, waarbij men zich beperkte tot de meetbare gevolgen. Het canadese deel, onder leiding van Prof. G. Reuber, omvat een sietematiese analiese van de literatuur over de PBI, en er wordt ook aandacht besteed aan de niet-meetbare gevolgen. Beide delen van de studie zullen in het najaar van 1973 worden uitgegeven. In de Internationale Spectator van 8 december 1972 heeft H. C. Bos een korte samenvatting gegeven van de inhoud van het onderzoeksdeel dat het NEI voor haar rekening nam.

1.1.4. Instituut voor Politieke Wetenschappen, Amsterdam.

Adres: Oudezijds Voorburgwal 187, Amsterdam, 020-5259111.

In 1971 heeft een projectgroep onder leiding van Prof. R. J. Mokken en drs. F. N. Stokman een onderzoek verricht dat is gepubliceerd onder de titel 'Invloedsstructuren van politieke en economische elites in Nederland. In dit onderzoek wordt aangetoond dat een betrekkelijk kleine groep Nederlanders via vervlechting en kumulatie van functies een belangrijke invloed kan uitoefenen op de politiek-economische beslissingen in Nederland. De resultaten van het onderzoek deden nogal wat stof opwaaien. Het weekblad de Nieuwe Linie organiseerde n.a.v. het rapport op 19 januari 1972 een kongres in Den Haag: Politiek-economisch netwerk in Nederland. Het verslag van dit kongres is gepubliceerd door de Nieuwe Linie/Van Gennep onder de titel: 'Macht, verslagboek van het kongres politiek-economisch netwerk in Nederland'. In dit verslag zijn een aantal kranten- en weekbladpublicaties opgenomen die verschenen n.a.v. het onderzoek, en een samenvatting van de discussies tijdens het kongres.

In vervolg op het onderzoek Mokken/Stokman wordt door een imperialisme-groep van politikologen uit Amsterdam verder gewerkt aan studies over functie-vervlechting en kumulatie. Daarbij is het onderzoeksgebied verruimd tot de verschillende economische sectoren binnen de EEG. Zo zijn al resultaten vastgelegd van de situatie in de automobiël-industrie en de chemiese industrie. Inlichtingen over deze voortzetting kunnen worden verkregen bij M. Fennema, Europa Instituut, Herengracht 508, Amsterdam, 020-5252672

1.1.5. Instituut voor de Sociaal-economische studie van Minder-ontwikkelde Gebieden (ISMOG)

Adres: Jodenbreestraat 23, Amsterdam, 020-5259111.

Onder leiding van Prof. L. J. Zimmerman doen medewerkers van het ISMOG een onderzoek naar de arbeidskosten en de arbeidsproduktiviteit in industriën in ontwikkelingslanden en ontwikkelde landen. In een zevental bedrijfstakken (w.o. cement, ijzer en staal, banden, bakstenen, bier) worden bedrijven onderzocht die technies vergelijkbaar zijn. Daarbij wordt de relatie bekeken tussen de verschillen in loonhoogte en de arbeidskosten per eenheid produkt. De resultaten van dit onderzoek zijn van belang voor de problematiek rond de MNO. Immers, vaak worden de lagere arbeidskosten in ontwikkelingslanden als argument gebruikt voor de expansie van MNO's naar ontwikkelingslanden. Het onderzoek zal in 1973 worden afgerond.

1.1.6. Leerstoel externe organisatie van de onderneming Amsterdam

Adres: Jodenbreestraat 23, Amsterdam, 020-5259111.

Binnen de economische fakulteit is Dr. H. W. de Jong lector in de leer van de externe organisatie van de onderneming. Hij houdt zich voornamelijk bezig met het konsentratie-verschijnsel in het bedrijfsleven, en de externe gevolgen daarvan. In het weekblad Economisch-Statistische Berichten publiceerde hij in 1969 en 1970 een serie artikelen over de konsentratie in Groot-Brittannië, West-Duitsland, Italië, Frankrijk en de Verenigde Staten. Zijn proefschrift, in handelseditie verschenen als 'Dynamische Concentratietheorie' (1972) geeft een generalisering van het verschijnsel konsentratie. De Jong beschikt over een schat aan informatie over de konkurrentie-politiek in de verschillende landen, en de problemen bij de uitvoering van deze politiek.

2. DE VAKBEWEGING

De positie die de vakbeweging op nationaal nivo heeft opgebouwd als onderhandelingspartner van de werkgevers wordt ondermijnd door de toenemende internationalisering van het kapitaal in de vorm van de MNO's. Door de internationale spreiding van haar activiteiten ontnemt de MNO aan de nationaal georganiseerde vakbeweging een aantal instrumenten waarmee zij aan haar eisen kracht bij kon zetten. De mate waarin deze instrumenten worden ontkracht is afhankelijk van de financiële kracht en de spreiding van de activiteiten van de betreffende onderneming en de aard van de produktie in het betreffende land. Het maakt een groot verschil of de onderneming in omringende of nabijgelegen landen vergelijkbare produktie-eenheden heeft staan, of dat het de enige is in de internationale omgeving. Het is ook van belang of de produktie gemakkelijk kan worden verplaatst (assemblage, eenvoudige be- of verwerking van buitenlandse grondstoffen e.d.) of sterk gebonden is aan die betreffende vestigingsplaats.

De voornaamste problemen waarmee de nationale vakbeweging heeft te kampen zijn:

- a. de mogelijkheid van de leiding van de MNO de produktie geheel of gedeeltelijk te verplaatsen naar een ander land;
- b. de mogelijkheid van de leiding van de MNO druk uit te oefenen op de regering van het land van vestiging om de arbeidsrust te verzekeren, het loonnivo te stabiliseren en zelfs vakbondsactiviteiten te verhinderen;
- c. de onduidelijkheid in de beslissingsstructuur en het gebrek aan voldoende informatie;
- d. de weigering van dochterondernemingen van buitenlandse MNO's zich in te passen in het bestaande patroon van sociaal overleg.

ad a.

De leiding van de MNO maakt van deze gelegenheid gebruik omdat de arbeidskosten elders lager zijn, ofwel omdat zij vakbondsakties in een bepaald land krachteloos wil maken.

Het bekendste verschijnsel is de zgn. export van arbeidsplaatsen. Meestal betreft het assemblage of andere routine-achtige produktie, waarvan de vestigingsplaats bijna uitsluitend afhankelijk is van de arbeidskosten. De produktie van elektroniese componenten en elektrische verbruiksapparatuur in landen in Oost-Azië en in het Caribies gebied en de verplaatsing van delen van de nederlandse textielproduktie naar landen rond de Middellandse Zee, zijn bekende voorbeelden. Philips b.v. was een van de eerste ondernemingen die arbeidsintensieve delen van haar produktieproces liet plaatsvinden in het Verre Oosten.

De onderhandelingspositie van de vakbeweging wordt sterk aangetast door deze mogelijke export van arbeidsplaatsen. Immers, als de looneisen en secundaire arbeidsvoorwaarden de ondernemingsleiding niet (meer) welgevallig zijn, kan zij een deel of een gehele vestiging verplaatsen naar een land waar de eisen minder hoog zijn, of met deze verplaatsing dreigen.

Bij een bestaand arbeidsconflict, waarbij de vakorganisatie overgaat tot stakingsakties of boycotakties, kan de leiding van de MNO de produktie in een soortgelijke vestiging in een ander land opvoeren, of zelfs besluiten de produktie in het 'onrustige' land te staken, om in een land met een betrouwbaarder investeringsklimaat een nieuwe vestiging te stichten. De dreigementen van Henry Ford II, geuit in 1971 om de produktie in Engeland volledig af te stoten en te konsentreren op het europese vasteland liggen nog vers in het geheugen. De arbeidsonrust in vele westerse landen brengt enkele ondernemingen er zelfs toe hun aandacht te richten op vestigingen in Oost-Europa, waar dan wel staatsdeelneming moet worden toegestaan, maar waar de arbeidsrust verzekerd is.

ad b.

De pressie die de onderneming kan uitoefenen op de regering is vanzelfsprekend voornamelijk afhankelijk van het relatieve belang van de vestiging voor het betreffende land. In landen met een goed georganiseerde vakbeweging en een lange vakbondstraditie zullen niet zo gemakkelijk vakbondsvrijandige verlangens worden ingewilligd, maar met name in een groot aantal ontwikkelingslanden worden de (mogelijke) activiteiten van de vakbeweging beknot. Bekend zijn wat dit betreft de activiteiten van United Fruit in verscheidene latijnsamerikaanse landen. Dreiging van de MNO met vermindering van uitbreiding of verplaatsing van de produktie is vaak onvoldoende om de druk op de overheid sterker te doen worden. Het feit dat de staat hierdoor de belangen van de MNO ondersteunt tegenover de arbeiders maakt in dergelijke gevallen konfliktsituaties tot direkt herkenbare politieke strijdsituaties. De verhoudingen op de Nederlandse Antillen, waar Texas Instruments en Shell de belangrijkste werkgevers zijn, vormen een duidelijke illustratie van dit gegeven.

ad c.

De onderhandelingspositie van de vakbeweging is zwak, als zij niet voldoende informatie heeft over de financiële kracht en de vooruitzichten van de MNO. De internationale spreiding van de activiteiten van de onderneming en de afwezigheid van de verplichting gedetailleerde informatie te verstrekken over de koncern-positie, maakt de vakbeweging afhankelijk van de hoeveelheid informatie die de onderneming zelf wenst te verschaffen. Via de interne prijs-politiek kan de onderneming trouwens voor een deel haar kostenstructuur arbitrair vastleggen. Daarnaast weet de vakorganisatie die met de lokale ondernemingsleiding onderhandelt niet welke beslissingsbevoegdheden deze heeft binnen het kader van de beslissingsstructuur van de MNO. Berucht is het geval van een Duits chemies bedrijf, waarbij de lokale direktie verzekerde dat van sluiting geen sprake zou zijn, maar waar enkele dagen later bekend gemaakt werd dat tijdens een koncern-vergadering in Texas (USA) besloten was het bedrijf op te heffen.

ad d.

In landen waar de vakbondsorganisatie niet sterk is, weigeren dochtermaatschappijen van MNO's vaak met zelfstandige vakorganisaties te onderhandelen. Als 'alternatief' worden door die bedrijven wel 'gele' vakbonden (d.i. door de werkgevers opgezette arbeidersorganisaties) opgericht. Dochterondernemingen van Amerikaanse MNO's weigeren vaak zich aan te sluiten bij het bestaande systeem van kollektieve onderhandelingen. IBM en Ford zijn wat dit betreft geen onbekenden.

tegenakties

De voornaamste reactie van de vakbeweging moet natuurlijk zijn: internationale samenwerking. De organisatiestructuur van de georganiseerde arbeiders zal moeten worden aangepast aan de nieuwe eisen die de internationalisatie van het kapitaal stelt.

Tot nu toe zijn de volgende soorten activiteiten ontplooid:

- a. informatie-uitwisseling;
- b. internationale collectieve onderhandelingen;
- c. internationale consultatieve besprekingen;
- d. steunakties.

ad a.

Op bijna alle internationale konferenties van vakverenigingen na 1968 wordt aangedrongen op het verzamelen van informatie en het uitwisselen van gegevens over dochtermaatschappijen die tot dezelfde MNO behoren. Pas als deze informatie (over opbouw van de onderneming, beslissingsstructuur, arbeidspolitiek enz.) bekend is, kan reëel onderhandeld worden op lokaal nivo.

Op basis van de ervaringen met de verschillende ondernemingen kunnen 'zwarte lijsten' worden samengesteld, waarop ondernemingen voorkomen die een anti-vakbonds-politiek voeren, en kunnen publiciteitscampagnes worden gevoerd om de publieke opinie tegen de praktijken van een bepaald bedrijf te mobiliseren. De internationale beroepssecretariaten IMF (International Metal Workers Federation) en ICF (International Federation of Chemical and General Workers' Unions) zijn wat dit betreft het verst gevorderd. Zij zijn bezig een databank op te bouwen van bedrijfsgegevens, die ter beschikking staan van de aangesloten organisaties. Daarbij kunnen zij rekenen op de steun van aangesloten rijke bonden uit West-Duitsland (IG Metall en IG Chemie, Papier, Keramik) en de USA (UAW: Union of United Automobile Workers). Ten behoeve van de internationale conferenties van de beroepssecretariaten worden de laatste jaren hele series case-studies gemaakt over ondernemingen die tot dezelfde bedrijfstak worden gerekend, om op basis van zo concreet mogelijke informatie over aktiemogelijkheden te kunnen praten.

ad b.

Met enkele ondernemingen zijn, beperkt tot een bepaalde regio, internationale kollektieve overeenkomsten gesloten. De meest bekende is die van de UAW voor de arbeiders in de USA en Canada met Chrysler in 1967. Een belangrijk probleem bij deze onderhandelingen is het verschil in nationale voorschriften en looptijd van de nationale CAO's, waardoor internationale koördinatie zelfs onderhandelingsstechnies bemoeilijkt wordt.

ad c.

De nationale vakbonden die met eenzelfde onderneming te maken hebben kunnen via de internationale beroepssecretariaten besprekingen organiseren om het beleid t.o.v. die onderneming op elkaar af te stemmen. Tijdens de wereldconferentie van de elektrische en elektronische industrie van de IMF (Den Haag, oktober 1970) b.v. werd de sociale en economische toestand bestudeerd en bediscussieerd van 32 multinationals, waaronder groten als General Electric, Westinghouse, Philips', AEG-Siemens e.d., en werd een gemeenschappelijk aktieprogramma opgesteld. In enkele gevallen worden besprekingen gevoerd tussen de ondernemingsdirectie en een werknemersvertegenwoordiging van internationale samenstelling. Deze besprekingen worden door de ondernemingen graag als vrijblijvend gekarakteriseerd. Zo voerde de Europese MetaalBond (EMB) na 1967 een aantal gesprekken met de Philips' directie. Eenzelfde contact is ook met Fokker/VFW gelegd. Voor een aantal grote koncerns bestaan in het kader van de IMF en ICF bedrijfs-groepen, waarvan de oudste dateren van 1966. Genoemd kunnen worden groepen voor General Motors, Ford, Chrysler, Volkswagen, General Electric, Westinghouse, International Harvester, Massey-Ferguson e.a. In het kader van de ICF kwamen vakbonden uit Frankrijk, W.Duitsland, Italië en de V.S. in 1969 tot een aantal afspraken inzake een gezamenlijke strategie t.o.v. St.Gobain. Deze afspraken behelsten globaal: geen nationale onderhandelingen zonder goedkeuring en raadpleging van een internationale commissie, financiële steun aan de andere bonden in geval van staking, geen goederenleverantie of overwerk dat als stakingsbreking zou kunnen dienen. Direct resultaat van deze samenwerking werd zichtbaar toen de bond in de V.S. bij de afsluiting van een CAO een jaarlijkse loonsverhoging kon bedingen die afgestemd was op de winstresultaten van het gehele koncern; de dochterondernemingen in de V.S. werkten in de voorgaande twee jaren zonder winst.

Deze vormen van samenwerking beperken zich echter in hoofdzaak tot bonden in de rijke westerse landen. Een erg heet hangijzer is echter ook het vraagstuk van de 'export van arbeidsplaatsen'. Er zijn voorstellen bediscussieerd om tot internationaal gelijke beloningen over te gaan op het nivo van de lonen in de rijke landen. Feitelijke uitbetaling van dit volledige loon in de arme landen zou tot verstoring van de sociale situatie leiden en binnen kapitalistische verhoudingen een verslechtering van de concurrentiepositie van bedrijven in de arme landen veroorzaken.

Het verschil tussen feitelijke uitbetaling en de 'administratieve' lonen zou b.v. in een door de vakverenigingen beheerd ontwikkelingsfonds kunnen worden gestopt. Internationale overeenstemming over deze ideeën is echter nog lang niet bereikt.

ad d.

De steunacties kunnen velerlei vorm aannemen, afhankelijk van de mate van samenwerking tussen de nationale organisaties en de betrokkenheid van de arbeidersgroeperingen bij het konflikt: dreiging met of uitvoering van: simpatiebetuigingen, financiële steun, simpatie-stakingen, boycot-acties, weigering tot overwerk of levering van goederen e.d. Een probleem bij veel van deze internationale steunmaatregelen is het verschil in sociale wetgeving in de afzonderlijke landen. Zo zijn b.v. in W-Duitsland alle vormen van staking wettelijk verboden tijdens de looptijd van de CAO.

Enkele praktijkvoorbeelden kunnen het bovenstaande illustreren.

De metaalbond NVV benaderde de Philips' direktie in Eindhoven om aan te dringen op onderhandelingen tussen de Philips' direktie in Chili met de chileense vakbond, wat die direktie had geweigerd, met als resultaat dat de onderhandelingen werden opgenomen.

Een dreiging met een waarschuwingsstaking bij Peugeot in Frankrijk was voldoende om de direktie van de fabriek in Argentinië te doen onderhandelen met de stakende arbeiders aldaar.

Een langdurige staking van de franse CFDT, tijdens welke periode de vervangende leveranties plaats vonden vanuit de vestigingen in Italië, België en W.Duitsland, tegen l'Air Liquide werd met sukses bekroond, toen via de ICF besloten werd een bijeenkomst te beleggen om over stopzetting van deze leveranties te overleggen.

Nadat de industriebond NVV in eerste instantie bij het metaalkonflikt in 1972 het kort geding tegen de werkgevers had verloren, betaalde de IG Metall het stakingsgeld, wat na het later uitgesproken gunstige vonnis door de industriebond weer werd terugbetaald.

De simpatiebetuigingen van de ENKA-vestigingen in W.Duitsland en België met de stakende arbeiders in Breda hebben de druk op de AKZO-direktie zeker vergroot.

2.1. internationale vakverenigingen

Internationaal bestaan drie overkoepelende organisaties, waarbij nationale vakcentrales zijn aangesloten: het Wereldverbond van de Arbeid (WVA), het Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen (IVVV) en het Wereldvakverbond (WVV). ')

Het WVA is de voortzetting, na naamsverandering in 1968, van het Internationaal Christelijk Vakverbond, opgericht in 1920; het omvat voornamelijk de vakcentrales op konfessionele grondslag.

Het IVVV overkoepelt de 'neutrale' ofwel 'vrije' vakcentrales, waarbij deze begrippen staan tegenover de 'niet-neutrale' en 'niet-vrije' communistiese organisaties aangesloten bij het WVV. Het IVVV is in 1949 opgericht na een scheiding der geesten in het jaar daarvoor binnen het WVV. In het WVV, opgericht 1945, waren bijna alle belangrijke niet-christelijke vakcentrales georganiseerd - vanuit de V.S. was de CIO wel en de AFL niet toegetreden - met het ideaal na de oorlog een eenheidsfront te vormen. Koude oorlog problemen leiden hier tot een splitsing.

De drie internationale organisaties treden op als vertegenwoordigers van de aangesloten centrales bij internationale instellingen; hun rol is vnl. die van informatie- en koördinatiecentrum en basis voor internationale contacten. Zij hebben t.a.v. de aangesloten nationale centrales geen dwingende bevoegdheden.

Alle drie de organisaties hebben een dubbele organisatie-structuur: zowel naar regio als naar vakgebied. Enkele grote internationale beroepssecretariaten kennen ook regionale afdelingen.

Wat betreft de problematiek rond de MNO's zijn de activiteiten van de organisaties die aangesloten zijn bij het IVVV het belangrijkste. Het aantal arbeiders dat via de nationale centrales bij het WVV is aangesloten is groter dan bij het IVVV (zeker na het uittreden van de AFL/CIO in 1969), maar hierin zijn vnl. de arbeiders georganiseerd uit de oosteuropese landen; de belangrijkste westerse vakcentrales zijn de franse CGT (Confédération Générale du Travail) en de italiaanse CGIL (Confederazione Generale Italiana del Lavoro). De MNO's zijn echter voornamelijk actief in de landen die behoren tot de kapitalistische wereld. Het aantal leden aangesloten bij het IVVV is veel groter dan bij het WVA.

Samenwerking tussen de drie koördinerende internationale organisaties vindt bijna niet plaats; verbaal wordt er in resoluties ; met name van de zijde van het WVV - op aangedrongen, maar tot nu toe zonder veel prakties resultaat. Het belangrijkste verschil in opvatting tussen de centrales aangesloten bij de drie organisaties t.a.v. de problemen rond de MNO's lijkt te liggen in de waardering van de rol van de staat in de kapitalistische maatschappij. Daarbij schetst het WVV de staat als behartiger van de belangen van het private ondernemersschap, en met name van de overheersende delen daarvan, terwijl het IVVV en het WVA de staat een rol toedichten als scheidsrechter en/of toezichthouder. Recent lijkt overigens in de opvattingen binnen het WVA over deze problematiek wel enige scepsis te ontstaan. Op meer concreet nivo, regionaal en binnen de beroepssecretariaten, is wel sprake geweest van samenwerking, met name tussen het IVVV en het WVA, en wel op europees nivo. Bij het ICF zijn ook niet uitsluitend bonden aangesloten die via het IVVV zijn georganiseerd.

') De - meer gebruikelijke - engelse benamingen luiden:

WCL: World Confederation of Labour (=WVA)

ICFTU: International Confederation of Free Trade Unions (=IVVV)

WFTU: World Federation of Trade Unions (=WVV)

2.1.1. het Wereldverbond van de Arbeid (WVA)

Het WVA is gevestigd in Brussel, Jozef II straat 50.

Opggericht als Internationaal Christelijk Vakverbond (ICV) bleef het tot 1949 een voornamelijk Europese aangelegenheid. Daarna is de aandacht meer bewust gericht op het stimuleren van vakbondactiviteiten - op christelijke grondslag - in andere werelddelen. De secularisatie zette zich in 1968 door en maakte van het ICV het WVA.

Voor Nederland zijn bij het WVA aangesloten het NKV en het CNV

Het WVA kent de volgende regionale organisaties: ¹⁾

in Latijns-Amerika: BATU

in Afrika: UPTC

in Europa: EO/WVA

in Noord-Amerika: CSN

De belangrijkste beroepssecretariaten die zich met de MNO's hebben beziggehouden zijn :

Internationale Federatie Textiel en Kleding/WVA;

Wereldfederatie voor de Metallurgische industrie/WVA;

Internationale Federatie van Vakverenigingen van Transportpersoneel.

Tijdens de konferenties van de beroepssecretariaten worden studies behandeld over de bedrijfsstructuur van de MNO's in de betreffende vakgebieden.

Van de regionale organisaties zijn met name de CLAT en de EO/WVA sterk bezig met de problemen rond de MNO.

Terwijl tot voor kort in WVA-kongres-resoluties voornamelijk werd aangedrongen op meer informatie en internationale samenwerking, en oproepen tot regeringen beter toezicht uit te oefenen, lijkt een harder standpunt in de toekomst waarschijnlijk. In september 1973 zal het WVA een conferentie wijden aan de problematiek rond de MNO. Het uittreksel uit de voorbereidende documenten voor deze conferentie bevat een beschrijving van de aard van de MNO en de funktionering in de internationale structuur. Daarbij wordt ondermeer opgemerkt:

"Er bestaan tegenstrijdigheden tussen regeringen en multinationale maatschappijen, maar op de hoofdpunten huldigen de firma's en de regeringen van de geïndustrialiseerde landen der kapitalistische wereld een zelfde wereldbeschouwing en een zelfde belang."

"Het kapitalisme ontwikkelt zich door zijn eigen logica: steeds meer en steeds sneller produceren, de produktie snel afzetten, hetgeen een absoluut meesterschap over de stoffen, hun prijzen, de markten, de kapitalen, de mensen, de produktie- en onderzoekstechnieken en de controle over de staatsmacht vereist."

---

¹⁾ Met deze afkortingen wordt het volgende bedoeld:

CLAT: Confederación Latinoamericana de Trabajadores; BATU: Brotherhood of Asian Trade Unions; UPTC: Union Panafricaine des Travailleurs Croyants; EO/WVA: Europese Organisatie van het WVA; CSN: Confédération des Syndicats Nationaux. Deze CSN heeft bijna uitsluitend leden in het franstalige deel van Canada, maar treedt voor de WVA op als regionale vertegenwoordigster.

In het uittreksel worden diverse doeleinden opgesomd die bereikt zouden moeten worden om een menselijke samenleving mogelijk te maken. Bij de konkrete eisen treffen we er ook een aan om te komen tot een soort 'code van goed gedrag', waar de MNO's toe zouden moeten worden verplicht. Tekenend voor de toenemende bewustwording is, wat daar aan wordt toegevoegd:

"Deze eis van een code is hoegenaamd niet het resultaat van een naïeve kijk op de situatie. De meeste van de gevraagde maatregelen hebben geen enkele kans om in overweging genomen te worden bij het huidig gegeven systeem en in de huidige omstandigheden.... maar de arbeiderseisen van het einde der 19e en het begin der 20e eeuw waren al even utopies."

Van de opvattingen binnen het WVA kan kennis genomen worden via het tijdschrift Labor (verschijnt 6 x per jaar) en de gestencilde uitgave Labor (12 x per jaar).

2.1.2. het Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen (IVVV)

Het IVVV is in Brussel gevestigd, Warmoesberg 37-41.
In 1949 werd het opgericht, na een diepgaand konflikt binnen het WVV.
In het IVVV zijn de 'neutrale' (d.i. niet ideologies gebonden) vakverenigingen uit de landen van de kapitalistische wereld georganiseerd.
In 1969 trad de AFL/CIO, de grote vakcentrale uit de V.S. uit het IVVV, omdat deze niet krachtig genoeg stelling zou nemen tegen het 'kommunisties gevaar'.
Voor Nederland is het NVV aangesloten.

De volgende regionale organisaties zijn met het IVVV verbonden: ¹⁾

voor Amerika: ORIT
voor Azië : ICFTU-ARO
voor Afrika: : ICFTU-AFRO
voor Europa : FEV

De belangrijkste internationale beroepssecretariaten zijn:

Internationaal Verbond van Metaalarbeiders (IMF);
Internationaal Verbond van werknemers in de Chemiese en aanverwante Industriën (ICF);
Internationale Unie van Werknemers uit de Voeding en aanverwante Industriën (IUF);
Internationaal Verbond van Werknemers uit de Textiel, Kleding en Leer.

Zoals uit de gegevens onder 2.2. bleek zijn het IMF en het ICF het meest actief op het gebied van de MNO's. Dat is niet zo verwonderlijk als we konstateren dat in de sectoren metaal en chemie de meeste en grootste MNO's voorkomen.

In 1971 besteedde het IVVV een belangrijk deel van haar economiese wereldkonferentie aan 'De uitdaging van de multinationale maatschappijen'. In het verslag voor deze konferentie wordt gesteld:

" De actie van het IVVV i.v.m. de multinationale maatschappijen was tot heden vooral geconcentreerd op de volgende doeleinden: in de eerste plaats, verzamelen van gegevens verstrekt door de leden en de IVS ⁽⁻⁾ over de vakbondserving inzake problemen geschapen door de expansie van deze maatschappijen en de houdingen t.a.v. deze problemen; in de tweede plaats, de internationale en gewestelijke instellingen aanmoedigen om zich meer te interesseren voor de kwesties die de M.N.M. aan belangen met het oog op het eventueel bekomen van een internationaal instrument dat een gedragscode vastlegt voor de multinationale maatschappijen."

Op de IAO (Internationale Arbeids Organisatie, gespecialiseerd orgaan van de Verenigde Naties) en de VN wordt een beroep gedaan een konferentie te wijden aan het probleem van de MNO. Verder wordt gesteld:

" Een gedragscode voor de multinationale maatschappijen zou de verplichting kunnen inhouden al de passende conventies en

---

¹⁾ Betekenis van de afkortingen:

ORIT: Organización Regional Interamericana de Trabajadores;
ICFTU-ARO: International Confederation of Free Trade Unions- Asian Regional Organisation; ICFTU-AFRO: ICFTU- African Regional Office;
FEV: Federatie van Europese Vakverenigingen.

⁻⁾ IVS: Internationale Vak Sekretariaten, in deze tekst meestal aangeduid als Internationale Beroepssecretariaten.

"aanbevelingen van de IAO alsook de sociale wetgeving en de nationale stelsels inzake industriële betrekkingen na te leven. De toepassing van de code zou het meest doeltreffend kunnen gevolgd worden door een onafhankelijk orgaan, gevormd door de rechtstreeks betrokken internationale instellingen en in de eerste plaats de IAO, UNCTAD, GATT en de OESO en waarin de vakbondsorganisaties zouden zijn vertegenwoordigd, om de klachten betreffende de inbreuk op de overeenkomst te behandelen.

Het is evident dat een dergelijke overeenkomst als model zou dienen voor het opmaken van een nationale wetgeving en ontegensprekelijk meer macht zou geven aan de regeringen van de ontwikkelingslanden die, zonder dit middel, zouden kunnen aarzelen om zich alleen te verzetten tegen sommige van deze internationale reuzen".

In de besluiten van deze zelfde konferentie wordt een beroep gedaan op de nationale vakcentrales tot:

" Aanmoediging van zeer grondige enquêtes over de activiteiten van de multinationale maatschappijen welke op hun grondgebied actief zijn, organisatie in hun vakbondspers en elders van een zeer brede bespreking over de daarmee samenhangende problemen - indien nuttig- organisatie van seminars en conferenties en aanvaarding van nationale politieken om de multinationale uitdaging te beantwoorden".

"Dergelijke politieken zijn erop gericht de betrokken aangesloten vakbonden te activeren, hen te helpen en hen aan te moedigen - wanneer mogelijk- samen te werken met hun vaksecretariaten bij gewestelijke of internationale activiteiten teneinde de solidariteit van de werknemers te versterken."

Tevens worden de nationale vakcentrales opgeroepen pressie op hun regeringen uit te oefenen om te komen tot nationale en internationale controlemaatregelen, en daarbij speciaal te letten op de belangen van de ontwikkelingslanden.

In het algemeen wordt opgeroepen tot nauwe samenwerking binnen de internationale beroepssecretariaten en te proberen een internationale overeenkomst binnen de internationale organisaties te realiseren die o.a. een gedragscode voor de MNO's bevat.

Het IVVV geeft een aantal periodieken uit in meerdere talen worden verspreid. Een goed inzicht in de standpunten van het IVVV kan worden afgelezen uit (engelse titels zijn aangehouden): Free Labour World (12 x per jaar), Economic and Social Bulletin (6 x per jaar) en ICFTU-Bulletin (6 x per jaar).

2.1.3. het Wereldvakverbond (WVV)

(Onderstaande informatie is nog niet volledig. Het blijkt niet eenvoudig in Nederland voldoende informatie over het WVV te verkrijgen; er zijn geen nederlandse vakbonden bij het WVV aangesloten.)

Het WVV zetelt in Praag, Nam. Curieovyck 1.

Na de tweede wereldoorlog is het WVV opgericht (1945) als eenheidsfront van arbeiders uit zoveel mogelijk landen. Spoedig (1948) spleet de organisatie. De niet-kommunistiese bonden traden uit en vormden het IVVV.

De zetel van het WVV moest in 1951 vanuit Parijs verplaatst worden naar Wenen, waarna de huidige vestigingsplaats werd gekozen.

De voornaamste vakbonden uit de westeuropese landen die aangesloten zijn bij het WVV zijn de franse CGT (Confédération Générale de Travail) en de italiaanse CGIL (Confederazione Generale Italiana del Lavoro). Sinds 1965 vormen zij een permanent comité, dat de arbeiders uit de EEG in Brussel wil vertegenwoordigen.

Het WVV kan evenals de beide andere internationale vakverenigingen regionale organisaties en beroepssekretariaten.

Van de regionale organisaties kunnen worden genoemd:

in Latijns Amerika: Cepustal

in Afrika: AATUF (All-African Trade Union Federation)

in West-Europa: permanent comité CGT-CGIL.

De belangrijkste beroepssecretariaten die binnen het WVV bestaan organiseren de arbeiders in de sectoren: textiel, voedingsmiddelen, landbouw, chemie, metaal, energie en vervoer.

Vanuit het WVV wordt regelmatig een beroep gedaan op overeenkomstige organisaties, met name die binnen het IVVV, om tot samenwerking te komen, maar deze samenwerking is nog nergens geïnstitutionaliseerd.

Het standpunt van het WVV ten aanzien van de multinationale ondernemingen kan globaal herkend worden uit de volgende twee citaten:

"Opdat deze strijd zich op internationaal nivo kan ontwikkelen, is het noodzakelijk dat de vakbonden, hun nationale en internationale organisaties

1. kennis hebben van de structuur van de multinationale ondernemingen, van de verplaatsing van hun beslissingscentra, en het karakter van de kapitaalbewegingen en van de investeringen, en daarover voortdurend meer worden geïnformeerd;
2. elkaar wederzijds informeren over de ervaringen met de betrekking tot de arbeids- en levensomstandigheden van de werkenden, met betrekking tot de eidenprogramma's en de strijdvormen, om de acties die gevoerd worden in ieder afzonderlijk land en vooral binnen elke multinationale groep, steeds meer op internationale schaal te kunnen koördineren, om tot een effectieve bescherming van de belangen van de arbeiders te komen, en
3. de tactiek kennen die de multinationale ondernemingen in verschillende landen toepassen om de vakbondsstrijd het hoofd te bieden."

"Omdat de staat zelf een zeer actieve agent is van de multinationale monopolistische expansie, doet het nogal naief aan dat de resolutie, die in maart 1971 in Londen werd aangenomen door de Wereldraad voor de Automobiël industrie, van alle leden-organisaties van het IMF (IVVV) eist, dat zij alle kracht en invloed waarover zij beschikken aanwenden om de regeringen en de interstatelijke organi-

saties ervan te overtuigen alle nodig geachte maatregelen te treffen om ieder misbruik van de kant van de internationale ondernemingen te verhinderen.

De opvattingen van het IMF (IVVV) ten aanzien van de rol van de staat leiden logieserwijs tot de ondersteuning van de imperialistische integratie en in het bijzonder die van de gemeenschappelijke markt in Europa".

Het WVV geeft een tijdschrift uit, dat in de engelstalige editie 'World Trade Union Movement' heet; (twee-maandelijks).

Daarnaast verschijnen nog The Trade Union Press (2 x per jaar) en News in Brief (maandelijks), eveneens in meerdere talen.

2.2. Nederlandse Vakverenigingen

- NVV (Nederlands Verbond van Vakverenigingen)
Plein '40-'45, nr.1, Amsterdam, 020-134626
Industriebond NVV, Plein '40-'45, Amsterdam, 020-115959
- NKV (Nederlands Katholiek Vakverbond)
Oudenoord 12, Utrecht, 030-333316
Industriebond NKV, Maliebaan 34, Utrecht, 030-312241
- CNV (Christelijk Nationaal Vakverbond)
Ravellaan 1, Utrecht, 030-941041
Industriebond CNV, Nijenoord 2, Utrecht, 030-442255

Nederland kent drie vakcentrales: het NVV, het NKV en het CNV. Van deze centrales is het NVV aangesloten bij het IVVV, het NKV en het CNV zijn aangesloten bij de WVA.

De centrales kennen elk een groot aantal vakbonden, die de arbeiders bedrijfstaksgewijs organiseren. Deze bonden hebben binnen de centrales een grote mate van zelfstandigheid. Recentelijk hebben binnen de drie centrales de bonden uit de industriële bedrijfstakken zich aaneengesloten in de industriebonden.

Uit het huidige organisatieschema vloeit voort dat de centrales de contacten onderhouden met de internationale vakverenigingen; de bonden staan in contact met de betreffende beroepssecretariaten.

Noch binnen de vakcentrales, noch binnen de bonden van de drie centrales bestaan afdelingen of groepen die zich uitsluitend met MNO's bezighouden. De huidige organisatie is afgestemd op het lopende werk, met name de onderhandelingen over de kollektieve arbeidsovereenkomsten, en -in toenemende mate, met name binnen de industriebond NVV- het werk aan de bedrijfsbasis. Vanuit de onderhandelingen over de CAO's bestaat kennis van de bedrijven waarmee wordt onderhandeld, maar voornamelijk voorzover deze activiteiten in Nederland plaatsvinden.

Omdat de CAO-onderhandelingen per bedrijfstak steeds meer op elkaar worden afgestemd, hebben de bonden per bedrijfstak een woordvoerder aangewezen, die -normaal gesproken- als eerste onderhandelaar optreedt. Bij deze woordvoerders is, vanzelfsprekend kennis aanwezig van de activiteiten van de grote bedrijven uit die tak van industrie; zij zouden daarom aangemerkt kunnen worden als kontaktpersoon voor die onderneming.

Voor het NVV zijn dit voor de belangrijkste bedrijfstakken:

elektrotechniek (Philips) -J. van Otterloo
chemie (AKZO) -F. Drabben
voeding (Unilever) -B. Bodensstal
metaal (Hoogovens) -J. de Jong

Voor het NKV:
chemie (AKZO) -S. Jansen
metaal (Hoogovens) -H. Bode
elektrotechniek (Philips) -J. van Nellen
voeding (Unilever) -E. Spijkers

Voor het CNV:
metaal (Hoogovens en Philips) -A. Molendijk
voeding (Unilever) -Tj. Daane
aardolie en delfstoffen (Shell) -B. de Jong
chemie (AKZO) -L. Ester

Deze specialisatie betekent niet dat deze mensen de meeste (historiese) informatie over deze ondernemingen hebben, noch dat zij een belangrijk deel van hun activiteiten aan deze ondernemingen besteden. Vaak zal blijken dat de distriktbestuurders, waaronder de hoofdkantoren van de ondernemingen vallen, meer informatie tot hun beschikking hebben.

De stellingname van de verschillende vakcentrales en bonden t.a.v. de problemen rond de MNO's is overwegend reagerend. In hun publikaties wordt melding gemaakt van de belangrijkste internationale konferenties en bijeenkomsten. Nederlandse vertegenwoordigers nemen deel aan de bijeenkomsten van de internationale verenigingen waarmee zij contact hebben. Zowel binnen de centrales als binnen de bonden realiseert men zich wel steeds meer dat tegenover de internationalisering van het kapitaal ook een sterkere internationale vakbeweging nodig zal zijn.

Deze bewustwording wordt versneld doordat steeds meer problemen zich aandienen die de internationale dimensie in zich dragen, en die noodzaken tot een internationale standpuntbepaling. Duidelijke recente activiteiten waarbij dit aan de orde was: de ENKA-bezetting in Breda, en de evt. boycot-acties tegen Amerikaanse produkten begin 1973.

In onderdeel 2.2. (onder d) zijn een tweetal voorbeelden gegeven van internationale actie waarbij de nederlandse vakbeweging -in dit geval de metaalbond NVV, nu behorend tot de industriebond- was betrokken, en die te maken hadden met activiteiten van MNO's.

Informatie over de stellingname en de activiteiten van de vakbeweging kan worden verkregen door raadpleging van hun tijdschriften.

Het NVV geeft het wekelijkse blad 'De Vakbeweging' uit; de industriebond NVV de 'Wekelijkse Industriekrant (WIK).

Het NKV publiceert de twee-wekelijkse 'Ruim Zicht' en de industriebond NKV het eveneens twee-wekelijkse 'Industrierevue'.

Het CNV verspreidt het wekelijkse 'De Gids' en de industriebond CNV het wekelijkse 'Industriegids'.

2.2.1. Stichting Ontwikkelingssamenwerking Vakbeweging (SOSV)

Adres: Ravellaan 1, Utrecht, 030-941041

In het bestuur van de SOSV hebben vertegenwoordigers zitting van de drie vakcentrales, de dagelijkse leiding is in handen van P. Jeuken.

Het werkterrein van de SOSV is het bevorderen van een mentaliteitsverandering onder de leden van de vakbeweging, om een meer positieve houding te bewerkstelligen t.a.v. de problemen van de ontwikkelingslanden. De noodzakelijke herstructurering die in de rijke landen nodig is om ontwikkeling in de Derde Wereld mogelijk te maken, krijgt daarbij speciale aandacht.

Een subsidie van de Commissie Claus (Nationale Commissie Ontwikkelingsstrategie 1970-1980) van ruim f1,6 mln stelt de SOSV in staat het volgende activiteitenprogramma te financieren. De planning verloopt in drie fasen:

1. opleiding van kader voor het begeleiden van werkgroepen in de afdelingen (1972/1973).
2. oprichting van werkgroepen en grootscheepse discussie daarin onder begeleiding van het in fase 1 opgeleide kader (1973/1974).
3. bezinning op mogelijkheden voor de vakbeweging om bij te dragen aan de opheffing van de onderontwikkeling (1974/1975).

Op verzoek van de SOSV heeft Piet Reckman een boekje geschreven dat discussiemateriaal aandraagt voor de werkgroepen: "Ons soort mensen...", over de derde wereld en de onze".

Het is uitdrukkelijk de bedoeling om vanuit de werkgroepen in contact te treden met andere groepen (wereldwinkels, vredesbewegingen) om tot een meningsvorming en -uitwisseling te komen.

Noodzakelijkerwijs zal men bij de discussie en behandeling van de gestelde problemen gekonfronteerd worden met de activiteiten van multinationale ondernemingen. Zoals al gebleken zal daarbij behoefte bestaan aan concreet materiaal om de activiteiten van deze ondernemingen inzichtelijk te maken, en na te gaan wat hun invloed is op het ontwikkelingsproces in de landen van de Derde Wereld. Waarschijnlijk zal de discussie zich voor een belangrijk deel richten op de mogelijkheden een rechtvaardige internationale arbeidsverdeling te realiseren. Het realiteitsgehalte van voorstellen als die van Tinbergen c.s. zal daarbij worden bekeken.

2.2.2. Werkgroep voor een Maatschappij-kritische Vakbeweging
(WMKV)

Het secretariaat van de WMKV wordt waargenomen door J. Koorevaar, en is bereikbaar via Postbus 3677 te Den Haag, 070-679364.

De werkgroep is opgericht omdat zij van mening is dat de huidige vakbeweging de taak als belangenbehartigster van de arbeiders niet goed kan vervullen zonder dat de maatschappelijke machtsverhoudingen en fundamenteel veranderen.

Ten aanzien van de internationale problemen geeft de werkgroep in haar 'Uitgangspunten' de volgende richting aan:

- "- Daartoe zal de internationale vakbeweging, zowel via het overleg in internationale organen, als door het inzetten van haar machtsmiddelen moet streven naar het totstandkomen van een rechtvaardige internationale arbeidsverdeling. Zo'n arbeidsverdeling moet niet meer gebaseerd zijn op het winststreven van de internationale concerns, maar op het belang van de bevolking van de Derde Wereld.
- Een met spoed te vormen europese vakbeweging zal ook een europese economische ontwikkelingspolitiek moeten afdwingen, waarin de voornaamste investeringsbeslissingen door een democratisch gecontroleerde overheid worden gericht op de produktie van die goederen en diensten, waaraan de maatschappij werkelijk behoefte heeft."

In haar strategie richt de WMKV zich op de democratisering van de vakbeweging zelf, om deze haar voorhoedefunctie in het proces van maatschappijverandering weer terug te geven. Deze oriëntatie blijkt uit de publikaties die de WMKV het licht heeft doen zien: 'Naar werkelijke Zeggenschap' en 'Baas in eigen Bond'.

De problemen van de MNO's komen in de discussie binnen de WMKV niet als zelfstandige grootheid aan de orde. Uit het bovenstaande citaat blijkt wel dat men zich bewust is van het fundamentele belang van de multinationals t.a.v. de ontwikkeling in de Derde Wereld en de organisatie van de maatschappijverandering.

Op de landelijke bijeenkomst van de WMKV van december 1972 heeft SOMO zich -zeer kort- gepresenteerd aan de hand van het 8-punten stencil 'Onderzoek Multinationale Ondernemingen'. Op die bijeenkomst kon echter geen discussie gevoerd worden wegens tijdgebrek.

De WMKV kent een centrale coördinatie-commissie en regionale vertegenwoordigers. Het geeft een (onregelmatig verschijnend) intern informatie-bulletin uit.

2.2.3. Werkende Jongeren Organisaties

De drie vakcentrales kennen elk een -min of meer nauw- met hen verbonden jongerenorganisatie:

NVV: NVV Jongeren Contact, bereikbaar via het NVV adres;

NKV: KWJ= Katholiek Werkende Jongeren, Oorsprongpark 9, Utrecht
030-333115;

CNV: CNV Werkende Jeugd, bereikbaar via het CNV adres.

De drie werkende jongerenorganisaties hebben contact met elkaar via het Werkende Jongeren Overleg, waarin echter vrijwel uitsluitend zaken worden besproken die direkt met de situatie van de werkende jongeren te maken hebben.

Het merendeel van de activiteiten van de werkende jongeren-organisaties is- vanzelfsprekend- gericht op het verbeteren van de positie van de werkende jongeren in Nederland, en de problemen rond de vormingsdagen voor de werkende jeugd. De problematiek van de MNO's komt voornamelijk via de ontwikkelingssamenwerking aan de orde. Daarbij wordt onderkent dat deze problemen alles te maken hebben met de maatschappijstructuur in de westerse rijke landen.

Vanuit het NVV-JC is (in samenwerking met o.a. Clat-Nederland) door de zaak Van Berkel's Patent de aandacht gevestigd op de activiteiten van dit nederlandse bedrijf in Mexico. De kwestie is onder de aandacht gebracht van de arbeiders van Van Berkel in Nederland; tijdens een vergadering met hen is bekeken welke verbanden er bestaan tussen de positie van de arbeiders in Nederland en Mexico. De informatie over de situatie bij Van Berkel's Patent is samengevat in de uitgave 'Berkel Patent NV weegt werknemers belangen niet'. Kontakt-persoon voor deze aktie bij het NVV-JC was Bert Holvast.

Een voorbeeld van aktie van de KWJ (ook in samenwerking met Clat-Nederland) is de aandacht die gevestigd is o.a. via de publikatie 'Met de ekonomie gaat het goed, met het volk gaat het slecht' op de situatie in Brazilië. Daarin is een overzicht samengesteld van de nederlandse bedrijven die belangen hebben in Brazilië. Naar aanleiding van deze publikatie zijn gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van met name Bruynzeel, Philips en AKZO. Voor de KWJ was voor deze aktie Ciel Macke verantwoordelijk.

Bij de CNV-WJ zijn nog geen duidelijke activiteiten ontplooid, die de problemen rond de MNO's aan de orde stellen. M.Dekker is bij de CNV-WJ belast met het stimuleren van de diskussie rond de ontwikkelingsproblematiek.

De problematiek rond de MNO's zal bij de wekende jongeren-organisaties vooral aan de orde komen via de ontwikkelingssamenwerking en via het meer algemene probleem van de ekonomiese macht. De behoefte aan konkrete informatie, aan de hand van voorbeelden en in duidelijke taal gesteld, zal daarbij zeker duidelijk worden.

3. Aktiegroepen.

In dit deel zullen aktiegroepen worden vermeld die losstaan van onderwijs- of onderzoeksinstellingen of de vakbeweging. Alleen die groepen worden aangeduid die een permanent karakter hebben, en die vanuit hun aktieterrein (steeds meer) te maken hebben met de activiteiten van de MNO's.

3.1. Derde Wereld-groepen

De ontwikkeling in de derde wereld-beweging leidt ertoe dat de MNO's die immers de belangrijkste deelnemers zijn in de internationale handel, en die de buitenlandse investeringen voor hun rekening nemen, steeds meer in het centrum van de belangstelling komen te staan. De wijze waarop de problematiek zich aandient, en de manier waarop men ze te lijf gaat, is afhankelijk van de direkte doelstelling van de groepen. De laatste jaren gaan steeds meer groepen zich organiseren rond de problemen in een bepaald land. Daarbij kan het ontwikkelingsprobleem inzichtelijker worden gemaakt dan in de algemene termen, en kunnen konkrete vormen van solidariteit met verzetsbewegingen en/of bevrijdingsbewegingen worden gepraktiseerd.

3.1.1. X - Y beweging

Adres: Van Blankenburgstraat 6, Den Haag, 070-601779.

De X - Y beweging is een organisatie die personen in de gelegenheid stelt een financiële bijdrage te geven aan de bestrijding van de onderontwikkeling in de wereld. Zij geeft als richtlijn voor deze bijdrage de tekortkoming aan ontwikkelingshulp-inspanning van de kant van de nederlandse regering. Met de ontvangen gelden worden bijdragen gefinancierd aan multilaterale instellingen, en aan bewegingen in ontwikkelingslanden en ontwikkelde landen die hun activiteiten richten op structuur-en mentaliteitsverandering. Als verdeelsleutel is aangenomen dat 1/3 van de ontvangen gelden besteed zal worden aan groepen en instellingen die in Nederland actief zijn.

Via de publikatie 'Helpt Hollands Hulp?' probeert X - Y een discussie onder de donateurs op gang te brengen over omvang en kwaliteit van de nederlandse ontwikkelingshulp, waarbij deze hulp geplaatst wordt in het geheel van de economiese betrekkingen van Nederland met de ontwikkelingslanden.

De MNO's zijn bij X - Y op tweeërlei wijze aan de orde gekomen. In 1972 werd \$10.000 geschonken aan het Unctad-sekretariaat om bij te dragen aan een studie over beperkende bedrijfspraktijken van westerse ondernemingen in ontwikkelingslanden. Daarnaast werd besloten activiteiten te subsidiëren van nederlandse organisaties die zich met de MNO's en de ontwikkelingsproblematiek bezig houden. In dit kader werd een subsidie verleend aan SOMO.

X - Y wil, o.a. via deze gerichte bijdragen, de donateurs stimuleren, mee te doen en mee te werken aan noodzakelijke structuurveranderingen in Nederland, om daarmee de onderontwikkeling in de wereld te bestrijden.

3.1.2. Landelijke Vereniging van Wereldwinkels

Adres: Begijnhof 7, Utrecht, 030-316312.

De organisatie van wereldwinkels is opgezet om aan de hand van concrete voorbeelden bij een groot publiek duidelijk te maken hoe de huidige onrechtvaardige internationale handelsstructuren tussen de rijke en arme landen de ontwikkeling van de derde wereld belemmeren. De discussie rond de riet-bietsuiker-kwestie gaf de stoot aan de realisering van dit soort informatieverschaffing. Binnen verschillende wereldwinkels groeit steeds meer het besef, dat verder gekeken moet worden dan de handel als zelfstandig verschijnsel. De maatschappelijke structuur in de westerse-landen, en de activiteiten van het bedrijfsleven komen steeds meer in de belangstelling te staan. De plaatselijke wereldwinkels ontwikkelen zich steeds meer tot actiecentra, waar maatschappelijke problemen, veelal vanuit het perspectief van de derde-wereld-problematiek, aan de orde worden gesteld. Het ligt in de lijn van deze ontwikkeling, zoals al uit een aantal aanvragen om informatie is gebleken, dat de MNO's een grotere rol zullen gaan spelen in de discussies en de acties.

3.1.3. Clat-Nederland

Adres: Nieuwe Gracht 47, Utrecht tel. 030-319675

Clat-Nederland is een actiegroep die zich, vanuit de solidariteit met de latijnsamerikaanse vakbeweging Clat, bezig houdt met de problemen van de onderontwikkeling in dit deel van de derde wereld. Vanuit de visie dat het neo-kolonialisme zowel in de derde wereld als in de werstese landen moet worden bestreden geeft Clat-Nederland (o.a. via de publikatie Clat-nieuws) informatie over Latijns-Amerika, en zet aan tot actie in Nederland.

In Nedrland kent Clat-Nederland plaatselijke afdelingen en contactadressen. Onder 2.2.2.3. (werkende jongeren organisaties) is al melding gemaakt van activiteiten waaraan Clat-Nederland haar medewerking heeft gegeven.

In 1971 publiceerde Clat-Ned. een 'NVV Zwartschrift' waarin de relatie van het NVV via het IVVV met de ORIT werd gekritiseerd. Binnen het NVV heeft dit tot een discussie over deze zaak geleid.

Op een tweetal terreinen zal Clat-Nederland zich direkt bezighouden met de problemen rond de MNO's.

In de vakbondsgroep (kontakt-adres: Cor Schouten, Lichtenberglaan 37 De Meern (U), 03406-3049) zal actie gevoerd worden en stelling worden genomen tegen bedrijven en activiteiten van bedrijven die de ontwikkeling in Latijns-Amerikaanse landen belemmeren.

In de Onderzoeksgroep van nederlandse bedrijven in Latijns-Amerika (Kontakt-adres : Gerrit Pruij, Adriaanstraat 69bis, Utrecht, 030-316740) wordt in samenwerking met de vakbondsgroep onderzoek verricht naar de aard en de omvang van de activiteiten van nederlandse bedrijven in Latijns-Amerika.

3.1.4. Angola Comitee

Adres: Da Costastraat 88, Amsterdam, 020-183598.

Het Angola Comitee brengt via acties en publikaties de vrijheidsstrijd van de bevolking in de portugese koloniën Angola, Mozambique en

Guinee-Bissau onder de aandacht. Daarnaast verschaft zij informatie over de strijd tegen het fascistiese bewind in Portugal zelf. In het tweemaandelijks verschijnende Angola-bulletin wordt informatie gegeven over de meest recente ontwikkelingen.

De strijdsituatie van de bevrijdingsbewegingen krijgt daarbij de meeste aandacht. De manier waarop westerse landen militair, en MNO's economies het verloop van deze strijd beïnvloeden is daarbij van groot belang. In het februari/maart-nummer van 1973 van het Angola-bulletin is een kort overzicht weergegeven van de nederlandse belangen in Portugal en de portugese koloniën. Regelmatig wordt via de pers melding gemaakt van recente activiteiten van nederlandse ondernemingen (Fokker-leveranties, Cabora Bassa-dam).

Recentelijk is via het Angola Comitee verkrijgbaar de studie van het Vlaams Angola Comitee: 'De belgiese kapitaalsbelangen in Portugal en zijn koloniën'.

3.1.5. Suriname Comité

Adres: Postbus 5327, Amsterdam

Ipenstein 24, Landsmeer, 02908-1727.

Het Suriname Comité strijdt tegen de uitbuiting van Suriname door het westerse bedrijfsleven en het nederlandse kolonialisme.

Zij voert deze strijd door solidariteit te betuigen met verzetsbewegingen in Suriname, en door via acties en publikaties in Nederland aandacht te schenken aan de onderontwikkeling in Suriname. Via het tweemaandelijks Suriname-bulletin wordt verslag gedaan van de situatie in Suriname en de acties in Nederland. Zoals al aangegeven worden de activiteiten van buitenlandse economiese belangengroepen, en dus met name die van MNO's, aan de orde gesteld. De belangen die vooral nederlandse en amerikaanse bedrijven hebben in Suriname worden onderzocht, en de sociale en economiese politiek die zij voeren wordt gekritiseerd. De betrekkingen tussen deze bedrijven en de surinaamse politici worden aan de kaak gesteld. Bedrijven waarover in de afgelopen tijd, via actie en informatie, gegevens zijn verstrekt, zijn o.a. Bruynzeel, Rubber Cultuur Mij Amsterdam, Biliton, Alcoa, United Fruit Company, Kersten en OGEM.

3.1.6. Landelijk Chili komitee

Adres: Nieuwendijk 201, Amsterdam, 020-226295

Voortvloeiend uit een Chili-avond in oktober 1972, waar de buitenlandse beïnvloeding van de ontwikkelingen in Chili ter diskussie werden gesteld, besloten een aantal groepen en personen een landelijk komitee op te richten dat in Nederland acties en informatie moet bundelen ter ondersteuning van de socialistiese politiek in Chili. Een belangrijk element van de activiteiten van het komitee is de verschaffing van achtergrondinformatie, aan de hand van o.a. bronnen in Chili, aan nederlandse kommunikatie-media, politieke partijen en belangstellenden via de Chili Informatie Dienst. Daarnaast wordt via een aantal manifestaties de aandacht blijvend gericht op de problemen waarmee Chili op het ogenblik wordt gekonfronteerd. De verborgen en openlijke pogingen van met name amerikaanse MNO's om de ontwikkeling in socialistiese richting tegen te houden nemen bij de aktievoering en informatieverschaffing een belangrijke plaats in. Dat de 1 mei viering door de PvdA in het teken van solidariteit met Chili staat is mede een gevolg van de activiteiten van het Chili komitee.

3.1.7. Braziliaans Informatiefront

Adres: Postbus 14092, Utrecht.

Het Braziliaans Informatiefront is onderdeel van een internationale aktie om de aandacht blijvend gericht te houden op de onderdrukking in Brazilië, en op het soort economische ontwikkeling dat daar plaatsvindt, waarbij de vruchten slechts aan een klein deel van de bevolking ten deel vallen. Het initiatief tot deze internationale aktie werd genomen door braziliaanse ballingen. In Nederland wordt door het Front sinds 1969 aandacht voor de braziliaanse zaak gevraagd, sinds 1971 o.a. door de regelmatige uitgave van een blad (Braziliaans Informatie Front). De uitbuiting en onderdrukking van de braziliaanse bevolking staat daarin centraal; regelmatig wordt met nadruk aandacht geschonken aan de activiteiten van de MNO's, die in Brazilië een gastvrij onthaal krijgen. Er is gestart met een serie publikaties over buitenlandse investeringen vanuit bepaalde westerse landen in Brazilië.

3.1.8. Aktie Colombia

Adres: Postbus 10717, Amsterdam

Nieuwezijds Voorburgwal 92'', Amsterdam, 020-245279.

Vanuit de boerenorganisatie ANUC (Asociacion Nacional de Usuarios Campesinos), die zich steeds meer tot revolutionaire macht ontwikkelde in Colombia, werden enkele Nederlanders verzocht financiële steun te organiseren voor het werk van de ANUC. De activiteit van deze groep breidde zich uit tot de aktie Colombia, dat naast de financiële steun aan de ANUC, in Nederland informatie wil verschaffen over de situatie in Colombia.

Vanuit de gedachte dat Colombia een van de konsentratielanden is van de nederlandse hulpverlening, werd besloten dit land te maken tot een konsentratieland voor aktie. Daarbij zal aandacht geschonken worden aan de nederlandse bedrijfsbelangen in Colombia.

Hierbij wordt aansluiting gevonden bij een onderzoek dat door G.J. van Apeldoorn waarschijnlijk zal worden uitgevoerd naar de funktie van de nederlandse ontwikkelingshulp en de rol van het nederlands bedrijfsleven in Colombia. Dit onderzoek wordt mogelijk gemaakt door een subsidie van de Kommissie Ontwikkelingssamenwerking van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

3.1.9. Anti-Apartheidsbeweging Nederland (AABN)

Adres: Herengracht 88, Amsterdam, 020-245170

De onduidelijke stellingname van bestaande anti-apartheidsorganisaties in Nederland leidde in 1971 tot de oprichting van de AABN. In 1972 werd tot volledige samenwerking besloten met het Rhodesië komitee. In samenwerking met het Defence and Aid Fund Nederland wordt een twee-maandelijks blad Anti-Apartheids Nieuws uitgegeven. De doelstellingen van de AABN en het werkterrein kunnen als volgt worden weergegeven: het geven van informatie over de apartheidspolitiek in Zuidelijk-Afrika, en het voeren van akties tegen emigratie naar Zuid-Afrika en tegen investeringen van bedrijven in Zuidelijk Afrika. Ten aanzien van het laatste punt wordt aktie gevoerd tegen Philips vanwege de vestiging in het grensgebied Rosslyn, en wordt informatie verstrekt over andere nederlandse ondernemingen die profiteren van de verschillen in loonnivo tussen blanke en zwarte mensen onder het apartheidsbewind.

3.2. Milieu-groepen

De waarheid in de banale uitspraak dat de natuur geen grenzen kent leidt ertoe dat actiegroepen die zich met de milieu-problematiek bezig houden noodzakelijkerwijs met internationale vraagstukken worden geconfronteerd. De grootste vervuilers in de westerse landen zijn de partikuliere ondernemingen, die hun verantwoordelijkheid voor de eksterne effecten van hun op winst gerichte activiteiten niet erkennen, zolang deze verantwoordelijkheid niet juridies aan hen wordt toegeschreven. Een groot deel van de verontreiniging door ondernemingen komt voor rekening van bedrijven die werkzaam zijn in economische sectoren waar de internationale konsentrasie ver is voortgeschreden (chemie, metaal, kernenergie). Met het bovenstaande is gekonstateerd, dat milieu-actiegroepen geconfronteerd worden met de activiteiten van MNO's.

3.2.1. Centraal Aksiekomité Rijnmond (CAR)

Adres: Postbus 342, Vlaardingen, 010-709282.

CAR ontstond in april 1970. Het stelt de akties tegen de milieu-verontreiniging uitdrukkelijk in het kader van de hele sociale strijd. Een citaat uit 'Wat is het CAR' kan dit verduidelijken:

"Het CAR wil echter NIET strijden tegen een TECHNIESE EN INDUSTRIELE ONTWIKKELING, maar tegen een ontwikkeling waarbij alleen de belangen van de GROTE INVESTEERDERS en niet de belangen van de WERKENDE BEVOLKING EEN ROL SPELEN. (zij de winsten en wij de financiële lasten). Daarmee willen we zeggen, dat de strijd voor een leefbaar milieu een onderdeel is van de sociale strijd !!!!!!! "

De wijze waarop MNO's dreigen met het verschuiven van de vestigingsplaats om bepaalde eisen af te dwingen wordt door het CAR gesignaleerd, als zij Montijn (directie-lid Shell) citeert:

"Wij zullen er daarbij optimaal naar streven bij elke vernieuwing en uitbreiding van ons apparaat in Rijnmond toe name van iedere vorm van milieu-verontreiniging te voorkomen. Er is echter een grens en onzes inziens is de grens van de beperkingen die de overheid ons meent op te kunnen leggen, zo ongeveer bereikt. Als het pakket van eisen ons te zwaar wordt, zullen we zeker niet schromen om desnoods onze hele Pernis-vestiging stil te leggen. Elders in de wereld zijn nog plaatsen genoeg waar wij ongemoeid zullen kunnen produceren en de nederlandse overheid zal zich goed voor ogen moeten houden dat de gevolgen ook voor haar verantwoordelijkheid komen. Die gevolgen zijn b.v. wat ons Pernisse aandeel betreft: 6000 werknemers en nog eens ongeveer evenveel bij de, voornamelijk van ons afhankelijke toeleveringsbedrijven!!!!. "

Het CAR richt zich uitdrukkelijk, o.a. via pamfletten, tot de arbeiders bij de bedrijven in het Rijnmond-gebied, om duidelijk te maken dat voor dezelfde sociale zaak gestreden wordt, en dat de activiteiten van het CAR niet gericht zijn tegen de werkgelegenheidsbelangen van de arbeiders. Via pamfletten, brosjures, het blad De Gifkikker, wekelijkse informatie-avonden en direkte akties richt het CAR zich tot de bevolking van het Rijnmond-gebied, en tot de arbeiders in de bedrijven, om gezamenlijk strijd te voeren voor een betere werk- en woonomgeving. Om efficiënt te kunnen werken, en siestematies informatie te kunnen verstrekken, heeft het CAR een dokumentatie-siestem opgezet waarin de activiteiten van ondernemingen en bedrijven worden vastgelegd. Bij hen bestaat belangstelling om zaken die ~~het~~ direkt met het milieu te maken hebben te verbinden met informatie die de meer algemeen-economische activiteiten van die bedrijven betreffen.

3.2.2. Milieu Aktiecentrum Nederland (MAN)

Adres: Rubroekstraat 1a, Rotterdam, 010-147106

Eind 1972 is het MAN opgericht als vorm van samenwerking tussen CAR en de BHW (Bond van Huurders en Woningzoekenden).

"Het MAN bindt de strijd aan tegen de milieuvergiftiging. Het gaat uit van de belangen van de werkende bevolking. Het gaat om het mobiliseren van de massa van het Nederlandse volk tegen verdere milieuvervuiling en tegen de valse schijn die de regering en de industriëlen wekken met hun "oplossingen" (zoals de milieubelasting)."
(uit uitgave Ons Milieu)

Het MAN is vooral opgezet om de strijd tegen de milieubelasting landelijk op te zetten, en duidelijk te maken dat door deze belasting de lasten van de vervuiling afgewenteld worden op de werkende bevolking, terwijl die niet de grootste vervuilers zijn. De stellingname van MAN en CAR is identiek (wat ook blijkt uit de samenwerking).

3.2.3. Aktie Strohalm

Adres: Oude Gracht 36, Utrecht, 030-314314

De activiteiten van Strohalm bestaan voornamelijk uit het verspreiden van informatie over de milieuverontreiniging. Daarbij richt men zich op de middengroepen in de samenleving. Studies en informatiepakketten worden verspreid via scholen en wereldwinkels. In het pamflet 'Wat wil Strohalm' wordt de relatie met de maatschappijstructuur op de volgende wijze gelegd :

"We kunnen nu wel minder stroom en water gebruiken, groene zeep in de wasmachine stoppen en onze auto vaker laten staan, maar daar stop je nog niet de industrialisatie van West-Brabant mee, de vergiftiging van Zeeland, de vernietiging van de Waddenzee, de lozing van afval in de oceaan of de toename van super-jets. Maar de industriëlen en autoriteiten die hun beleid niet willen veranderen zullen ons altijd meteen zeggen dat wij allen schuldig zijn. En of we maar betalen willen. Nee, de verwoesting zit gewoon in ons economies stelsel ingebakken. Individualisties, ondernemingsgewijs van opzet, met als enige richtsnoeren de continuïteit, de uitbreiding en de winst van het eigen bedrijf, heeft het bedrijfsleven zich ontwikkeld tot een bandeloos, a-sociaal complex dat steeds minder voldoet aan de werkelijke behoeften van mens en samenleving. Wat bedrijfseconomies efficiënt en verantwoord doorgaat, wordt makro-economies ^{voor} steeds irrationeler, verkwistender en a-socialer. Wat voor een bedrijf economies is, is dat voor de samenleving steeds minder. Zo goedkoop mogelijk produceren betekent zo belastend mogelijk produceren."

De activiteiten richten zich niet uitdrukkelijk of afzonderlijk tot de arbeidende bevolking. Wel worden de standpunten zoals door CAR weergegeven, onderschreven.

3.3. Maatschappij-kritiese groepen

Naast de actiegroepen en bewegingen die onder 3.1. en 3.2. zijn vermeld bestaan in Nederland een groot aantal groepen en organisaties die zich krities opstellen tegen de kapitalistische maatschappij en de sociaal-ekonomiese gevolgen van de kapitalistische ontwikkeling. De meeste van deze groepen stellen zich - al of niet uitdrukkelijk uitgesproken - op een socialisties standpunt. De konsentratiebeweging in de kapitalistische ekonomie en de internationalisering van het kapitaal leidt er vanzelfsprekend toe dat deze groepen zich bij hun aktiviteiten in belangrijke mate gaan bezighouden met de aktiviteiten van MNO's. Het lijkt voor het ogenblik niet doenlijk een bij benadering volledig overzicht te geven van de aktiviteiten van al deze groepen en organisaties. Volstaan wordt met de onderstaande schets van de Sjaloombeweging.

3.3.1. Sjaloom

Adres: De Vork 2, Odijk, 03405-2804 en 2358

Naar aanleiding van het kongres 'Vijf broden en twee vissen' ontstond in 1963 de Sjaloomgroep. De oriëntatie was sterk eties gericht, en de problemen van de oekumene en de sekularisatie vormden de achtergrond van het merendeel van de aktiviteiten. De toenemende betrokkenheid bij de ontwikkelingen in de maatschappij, met name mondiaal gedacht, leidde tot een verschuiving in de aard van de problemen die aan de orde werden gesteld. Tegen het eind van de zestiger jaren waren de aktiviteiten sterk gericht op mondiale kwesties: UNCTAD, aktie precedent e.d. Verdergaande bezinning op de oorzaken van de maatschappelijke misstanden leidde tot toenemende aandacht voor de ekonomiese machtsvraagstukken. Vanuit dit laatste kader werden de aktiviteiten steeds meer gericht op de nederlandse situatie. Zelf wordt deze ontwikkeling in het maandblad Sjaloom als volgt beschreven:

"De laatste twee jaren stonden niet zozeer in het teken van akties, maar meer in het teken van verdere studie en analyse van de werkelijke macht in onze samenleving. Achter de wereldhandels- en distributiesystemen werden produktie-structuren, ekonomiese machtsopeenhoping ontdekt. Op grond van de derde UNCTAD-konferentie veranderde de strategie definitief. Het verschil tussen rijk en arm is geen geografies verschil, maar in ieder siesteem zijn weinig rijken en veel armen. Bijna overal gaat het om de herverdeling van de macht en de zeggenschap. Op deze wijze is er een parallel te trekken tussen de sociaal-ekonomiese situatie in de zgn. arme en rijke landen; enkele revolutionaire uitzonderingen daargelaten (China, Cuba).

Deze inzichten brachten de groep ertoe meer aansluiting te zoeken bij bestaande organisaties, met name bij de vakbond en politieke partijen. Hieruit ontwikkelt zich de noodzaak het geheel van onderzoek, aktie en trainingsvormen beschikbaar te stellen aan de georganiseerde kaders en om taal en expressie af te stemmen op basisgroepen.

Met de overgang van de strategie van de 'tegenkultuur' met zijn eigen duidelijke identiteit tegenover de heersende kultuur naar een strategie van aanwezigheid binnen de maatschappelijke structuren en processen zal zich gaandeweg ook een andere verhouding tot de verwante bewegingen en actiegroepen gaan aftekenen."

De aktiviteiten van Sjaloom richten zich nu sterk op de problemen van de werkende jongeren, de (maatschappij-kritiese) vakbeweging, socialistiese ontwikkelingen in Derde Wereld-landen geïllustreerd aan Chili, en de problemen van MNO's. Daarnaast verleent Sjaloom service bij de begeleiding van plaatselijke en landelijke actiegroepen en organiseert trainingskursussen.

Vanuit de bewustwording van de problemen rond de activiteiten van MNO's heeft Sjaloom mede het initiatief genomen tot de oprichting van de Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen. Onder meer door het richten van een deel van haar dokumentatiesysteem op de activiteiten van MNO's wil Sjaloom een greep krijgen op de problemen die deze ondernemingen oproepen.

Informatie van en over Sjaloom wordt verschaft via het maandelijks verschijnende 'Sjaloom'. In samenwerking met het tijdschrift 'Te Elfter Ure' verzorgt Sjaloom de imperialisme-rubriek in dat tijdschrift. De uitgave 'NieuwSchrift' / een gezamenlijke activiteit van Sjaloom en 'Wij' (De Nieuwe Linie). / is

4. Internationale organisaties

De belangrijkste internationale organisaties (buiten de MNO's zelf en de internationale vakverenigingen), die op het ogenblik bestaan, zijn instellingen die landen binnen hun kader organiseren. Dit gegeven is een van de belangrijkste verklaringen voor het feit dat de activiteiten van MNO's pas betrekkelijk laat in het centrum van de belangstelling zijn komen te staan.

De invloed die de activiteiten van MNO's uitoefenen op de besluitvorming over de maatschappelijke ontwikkeling wordt pas de laatste jaren op grotere schaal onderkend. Zoals uit het hierna volgende overzicht zal blijken wordt de informatie die over MNO's bekend is nog in hoge mate als onvoldoende beschouwd. Bijna alle instellingen dringen aan op verdere studie naar de globale en concrete invloed van MNO's op de sociaal-ekonomiese ontwikkeling.

Verontrusting over bepaalde opvallend negatieve aspecten van de activiteiten van MNO's roept al snel de vraag op een 'code van goed gedrag' te creëren. Tekenend voor de alertheid van de MNO's op dit terrein is het dat vanuit de Internationale Kamer van Koophandel (een soort internationale belangenbehartigingsinstelling voor MNO's) het eerste concrete voorstel hiervoor is gelanceerd ! Het belangrijkste vraagstuk bij de controle over de aard en de richting van de investeringsbeslissingen. Het uitsluitend verbieden en reglementeren van verschijnselen die niet wezenlijk zijn voor het behoud van de partikulieren investeringsbeslissingen in de handen van de ondernemers tast de ongelijke ekonomiese machtsverdeling en de ongelijke ekonomiese ontwikkelingsprocessen niet wezenlijk aan. Het is niet te verwachten dat internationale organisaties die overheersend of in belangrijke mate kapitalistische landen in zich organiseren, dergelijke fundamentele eisen zullen stellen.

Niettemin is de stroom informatie die te verwachten is vanuit deze instellingen van belang voor het onderbouwen van akties door socialistiese groepen en bewegingen in de verschillende landen.

De weergave van de activiteiten van de internationale organisaties t.a.v. de problemen die de MNO's oproepen wordt voorafgegaan door een korte aanduiding, bij elke organisatie, van de structuur van die organisatie. Van drie VN-instellingen (ECOSOC, UNCTAD en ILO) is de belangrijkste resolutie vertaald weergegeven. Daarin wordt aangeduid op welke gebieden de onderzoeksactiviteiten zich zullen konsentreren.

Slechts op enkele plaatsen is melding gemaakt van titels van publikaties die de vermelde instellingen hebben verzorgd. Voor een overzicht van de literatuur over MNO's kan worden verwezen naar het vijfde onderdeel.

4.1. VERENIGDE NATIES (VN)

Adres: United Nations, New York
UN Information Centre, 14/15 Stratford Place,
London, W.I.
UN Information Service, Palais des Nations,
Genève.

De Verenigde Naties Organisatie werd in 1945 opgericht.

Bijna alle staten van de wereld zijn lid van de organisatie en van de bij haar aangesloten gespecialiseerde instellingen.

De VN Organisatie kent 6 hoofdorganen :

De Algemene Vergadering, het hoogste gezag in de organisatie, waarvan alle landen lid zijn; de Veiligheidsraad (5 permanente en 10 niet-permanente leden), die een eigen verantwoordelijkheid heeft naast de Algemene Vergadering, inzake veiligheidskwesities; de Economische en Sociale Raad (ECOSOC, 27 leden) en de Trustschapsraad (ledental afhankelijk van aantal trustgebieden) die onder de verantwoording vallen van de Algemene Vergadering; het sekretariaat, dat geleid wordt door de Sekretaris-Generaal (benoemd door de AV op voordracht van de Veiligheidsraad); en het Internationale Hof van Justitie (15 rechters), een onafhankelijke rechtspreekende instelling.

Een groot aantal gespecialiseerde instellingen zijn met de VN Organisatie verbonden.

Een belangrijk deel van de werkzaamheden van de VN en de met haar verbonden internationale instellingen wordt gevormd door activiteiten die de bevordering van de sociaal-economische ontwikkeling, speciaal die van de ontwikkelingslanden, ten doel hebben. De problemen die verband houden met de activiteiten van MNO's kwamen tot voor enkele jaren niet afzonderlijk in de VN-instellingen aan de orde. Op deelterreinen werd wel melding gemaakt van activiteiten op economies gebied van deze ondernemingen. De belangrijkste deelterreinen waar dit gebeurde: de bevordering van de industriële ontwikkeling, de externe financiering (met name de particuliere investeringen) van de ontwikkeling, en de overdracht van technische kennis.

Het navolgende - korte - overzicht beperkt zich tot de vermelding van die (activiteiten van) instellingen die zich meer direkt bezighouden met de problemen die door de MNO's worden opgeroepen. De activiteiten van de UNCTAD (4.1.1.), de IAO (4.1.2.) en de UNIDO (4.1.3.) worden afzonderlijk behandeld.

De verschillende afdelingen binnen het VN-sekretariaat en de verschillende gespecialiseerde instellingen werken op deelterreinen nauw met elkaar samen. Zo werkt de UNCTAD samen met de FAO op het gebied van de agrarische grondstoffen, en met de UNIDO op het gebied van de industriële grondstoffen. De werkgelegenheidsaspecten die bij de verschillende instellingen aan de orde komen worden in samenwerking met de IAO bestudeerd. Met name op het gebied van de technische bijstand is een geïntegreerd dienstenapparaat opgebouwd, waarin bijna alle gespecialiseerde organen samenwerken met de daartoe geëigende VN-instellingen, met name de UNITAR (VN Instituut voor Training en Onderzoek) en het UNDP (VN Ontwikkelingsprogramma).

In 1967 behandelde de ECOSOC het rapport 'Financing Economic Development: promotion of private foreign investment in developing countries'. In vervolg op dit rapport werden een drietal bijeenkomsten belegd van zakenlieden uit kapitalistische landen, regeringsfunctionarissen uit die landen en VN ambtenaren: Amsterdam februari 1969, Medellín juni 1970 en Tokyo november/december 1971. Tijdens deze bijeenkomsten werd een overwegend gunstig beeld gegeven van de activiteiten van buitenlandse investeerders. De buitenlandse financiering als geheel werd aan de orde gesteld in rapporten van het sekretariaats-departement voor Economische

en Sociale Zaken (International Flow of Long-term Capital and Official Donations, 1963-1967, en idem, 1964-1968). In toenemende mate wordt de informatie over dit onderwerp verzorgd door de UNCTAD.

Op het gebied van de overdracht van technologie moet melding gemaakt worden van de activiteiten van de ACAST (Advieskommissie voor de toepassing van Wetenschap en Technologie). Deze kommissie van deskundigen, sinds 1964 actief, heeft in het kader van het Tweede Ontwikkelingsdecennium een Wereldplan voor Actie opgesteld voor de toepassing van wetenschap en technologie voor de bevordering van de sociaal-ekonomiese vooruitgang van de ontwikkelingslanden. In dit overwegend technies gerichte rapport worden aanbevelingen opgesteld voor toepassing van bestaand onderzoek, en terreinen aangewezen voor nieuw onderzoek. In haar 9e verslag aan de ECOSOC (mei 1972) rekent de ACAST het mede tot haar taak, om in samenwerking met de IAO, UNIDO en UNCTAD, te komen tot een konkrete bestudering en bevordering van de overdracht van technologie.

De industriële ontwikkeling wordt in het bijzonder bestudeerd binnen het kader van de UNIDO (zie 4.1.3.). De 4 regionale kommissies: ECE (Ekonomiese Kommissie voor Europa), ECA (Ekonomiese Kommissie voor Afrika), ECLA (Ekonomiese Kommissie voor Latijns-Amerika) en ECAFE (Ekonomiese Kommissie voor Azië en het Verre Oosten), en de UNESOB (VN Buro voor Ekonomiese Zaken in Beirut, een soort regionale kommissie voor het Midden Oosten) gaan in een groot aantal studies in op de ontwikkelingen in de industrialisatie en de (externe) financiering daarvan. In detail-studies over bepaalde industrie-takken in afzonderlijke landen wordt soms ingegaan op het belangrijke aandeel dat buitenlandse ondernemingen van de produktie voor hun rekening nemen. In 1971 heeft de ECA een studie gepubliceerd over 'The Multinational Corporation in Africa'. De ECLA organiseerde in 1971 een konferentie over de exportstrategie inzake fabrikaten; in afzonderlijke rapporten wordt daarbij ingegaan op het belang van MNO's in de export van deze fabrikaten, en de gevolgen voor de strategie. Tijdens haar laatste vergadering (Quito, maart 1973) besloot de ECLA een onderzoek in te stellen naar de activiteiten van MNO's in Latijns-Amerika.

De activiteiten binnen de VN-instellingen t.a.v. de problemen rond de activiteiten van de MNO's vertonen een versnipperd beeld. Hierin kan verandering komen na de akseptatie door de ECOSOC, in juli 1972, tijdens haar 53e vergadering, van een resolutie die oproept tot het instellen van een studiegroep om de problemen rond de MNO's te gaan onderzoeken. / De instelling van deze groep deskundigen heeft nogal wat vertraging opgelopen. Half mei 1973 werd meegedeeld dat 18 leden van de 20 waren benoemd. Van de zijde van Chili en de Sovjet Unie is kritiek uitgeoefend op de samenstelling van de groep: te veel leden zouden voortkomen uit kapitalistische landen, en afkomstig zijn uit de kringen van industriëlen en financiers, en te weinig uit socialistiese landen en de vakbeweging.

Via de (maandelijks verschijnende) UN Monthly Chronicle kan een goed beeld verkregen worden van de activiteiten van de VN-instellingen, en de met haar verbonden organen.

Informatie over de VN wordt verschaft door de Nederlandse Inlichtingendienst voor de Verenigde Naties, Koninginnegracht 140, Den Haag, 070-602309.

/Deze resolutie is hierna in vertaling weergegeven

De invloed van multinationale ondernemingen op het ontwikkelingsproces en op de internationale betrekkingen.

De Economische en Sociale Raad,

Herinnerend dat, overeenkomstig het Handvest van de Verenigde Naties, de schepping van een situatie van stabiliteit en welzijn noodzakelijk is voor vreedzame en vriendschappelijke betrekkingen tussen landen gebaseerd op respect voor de principes van gelijke rechten en zelfbeschikking van de volkeren,

Erkennend de groeiende onderlinge afhankelijkheid van de economische en sociale ontwikkeling in de verschillende delen van de wereld,

Bewust dat de economische en sociale omstandigheden voortdurend veranderingen ondergaan die regelmatig krities onderzoek vereisen om onbelemmerde en billijke vooruitgang te verzekeren in de richting van het bereiken van een geïntegreerde wereld economie in het kader van de Internationale Ontwikkelings Strategie voor het Tweede Ontwikkelingsdecennium van de Verenigde Naties,

Kennis nemend van de formulering in de World Economic Survey; 1971 die luidt, met betrekking tot de multinationale ondernemingen, dat "hoewel deze ondernemingen veelvuldig effectieve instrumenten zijn voor de overdracht van technologie alswel van kapitaal aan de ontwikkelingslanden, hun rol soms met vrees wordt bekeken, omdat hun grootte en macht de gehele economie van het ontvangende land kan overtreffen. De internationale gemeenschap moet nog een duidelijke politiek formuleren en een effectieve machinerie opbouwen om de vraagstukken die opgeroepen worden door de activiteiten van deze ondernemingen te behandelen." (zie E/5144 (a) blz.10),

Tevens kennisnemend van de resolutie aangenomen op de 56e zitting van de Internationale Arbeids Conferentie, betreffende de sociale consequenties van de activiteiten van multinationale ondernemingen (b) en het bijeenroepen door de Beheersraad van het Internationale Arbeidsburo van een bijeenkomst over de relaties tussen multinationale ondernemingen en sociale politiek,

Verder opmerkend dat, in resolutie 73 (111) over beperkende bedrijfspraktijken aangenomen op de derde zitting van de Verenigde Naties Conferentie voor Handel en Ontwikkeling (c), betreffende de mogelijke nadelige invloed van beperkende bedrijfspraktijken, omvattende onder anderen die welke voortvloeien uit de toenemende activiteiten van multinationale ondernemingen, op de handel en de ontwikkeling van de ontwikkelingslanden, de Conferentie besloot dat een Ad hoc Groep van Deskundigen inzake Beperkende Bedrijfspraktijken zou worden ingesteld om een verdere

---

(a) Verenigde Naties publikatie, bestelnummer E.72.II.C.2.

(b) zie Internationale Arbeids Conferentie, Voorlopig Verslag No.2, 56e zitting, Geneve, 27 mei 1971.

(c) zie "Handelingen van de Verenigde Naties Conferentie over Handel en Ontwikkeling, 3e zitting, vol.I., Verslag en Bijlagen, Bijlage I.

studie te maken van de beperkende bedrijfspraktijken uitgevoerd door bedrijven en ondernemingen die al zijn aangeduid en die de handel en ontwikkeling van de ontwikkelingslanden nadelig beïnvloeden, omvattende onder anderen zulke praktijken als kunnen voortvloeien uit kartelactiviteiten, bedrijfsbeperkingen toegepast door bedrijven en multinationale ondernemingen, exportverboden, overeenkomsten over marktverdeling en markttoewijzing, binding van het aanbod van leveranties waaronder grondstoffen en onderdelen, beperkingen uitgewerkt in contracten voor de overdracht van technologie, willekeurige prijsvaststelling bij overdrachten tussen moedermaatschappijen en hun dochterondernemingen en monopoliepraktijken,

1. Verzoekt de Sekretaris-Generaal, in overleg met de Regeringen, een studiegroep te benoemen van eminente personen uit openbare en partikuliere kringen en op een brede geografische basis, die zeer goed bekend zijn met internationale economische, handelspolitieke en sociale problemen en daarmee verbonden internationale betrekkingen, om de rol van de multinationale ondernemingen te bestuderen en hun invloed op het ontwikkelingsproces, in het bijzonder dat van de ontwikkelingslanden, en ook hun gevolgen voor de internationale betrekkingen, om konklusies te formuleren die mogelijk gebruikt kunnen worden door Regeringen bij het nemen van hun soevereine besluiten betreffende de nationale politiek op dit gebied, en om aanbevelingen voor te leggen voor passende internationale actie, waarbij de studiegroep moet bestaan uit ten minste 14 en ten hoogste 20 personen;

2. Beveelt aan dat de studiegroep benoemd door de Sekretaris-Generaal ingelicht wordt omtrent de konklusies van de Ad hoc Groep van Deskundigen inzake Beperkende Bedrijfspraktijken ingesteld door de Verenigde Naties Conferentie voor Handel en Ontwikkeling op haar 3e zitting, en de aantekeningen daarbij van de Commissie inzake Fabrikaten van de Raad voor Handel en Ontwikkeling, zodat, onder de verschillende aspecten van het probleem, rekening gehouden kan worden met de belangrijke aspecten die verwezen zijn naar de Ad hoc Groep van Deskundigen in de globale studie over multinationale ondernemingen bedoeld in paragraaf 1. hierboven;

3. Beveelt verder aan dat de studiegroep haar voordeel doet en rekening houdt met onderzoek op dit gebied dat door andere internationale organisaties wordt uitgevoerd, in het bijzonder dat van de Beheersraad van het Internationale Arbeidsburo als gevolg van de resolutie betreffende de sociale konsekwenties van de activiteiten van multinationale ondernemingen aangenomen op de 56e zitting van de Internationale Arbeids Conferentie;

4. Verzoekt verder de Sekretaris-Generaal het verslag van de studiegroep, tesamen met zijn aantekeningen en aanbevelingen, voor te leggen aan de Economische en Sociale Raad uiterlijk op haar 57e zitting, en de Raad op haar 55e zitting in te lichten over de vooruitgang die is geboekt bij de uitvoering van de onderhavige resolutie.

4.1.1. VERENIGDE NATIES KONFERENTIE VOOR HANDEL EN ONTWIKKELING (UNCTAD)

Adres: Palais des Nations, CH-1211 Geneve 10.

In 1962 besloot de AV van de VN op aanbeveling van de ECOSOC in 1964 in Geneve een konferentie te houden over handel en ontwikkeling. Tijdens deze konferentie werd besloten een permanent orgaan te creëren, dat studie zou moeten verrichten en technische bijstand zou moeten verlenen, om de ontwikkelingslanden een groter aandeel te doen hebben in de internationale handel, en om daarmee bij te dragen aan de bevordering van de ontwikkeling. In 1968 (New Delhi) en 1972 (Santiago de Chile) werden de tweede en de derde konferentie gehouden.

De permanente beleidsinstelling van de UNCTAD is de Raad voor Handel en Ontwikkeling. Deze Raad telt nu 68 leden; de samenstelling geschiedt op basis van een verdeelsleutel naar landengroepen; gewoonlijk komt de Raad 2 x per jaar bijeen. Het UNCTAD-sekretariaat staat onder leiding van een sekretaris-generaal, die benoemd wordt door de S-G van de VN. UNCTAD kent 4 kommissies: voor grondstoffen, fabrieken, onzichtbare handel en ontwikkelingsfinanciering, en scheepvaart, en een aantal aparte kommissies en werkgroepen.

De problemen verbonden met de MNO's komen bij de volgende UNCTAD-activiteiten speciaal aan de orde: beperkende bedrijfspraktijken, overdracht van technologie, externe ontwikkelingsfinanciering en produkt-studies.

Tijdens UNCTAD-2 drukten de ontwikkelingslanden een meerderheidsresolutie door, waarin verzocht werd studie te maken van beperkende bedrijfspraktijken die nadelig zijn voor de handel van de ontwikkelingslanden. Op basis van de informatie die in de jaren 1969/71 werd verkregen stelde het UNCTAD-sekretariaat een rapport op voor de konferentie in Santiago. Daar werd, unaniem, besloten de werkzaamheden op dit terrein uit te breiden, en werden de onderwerpen aangegeven waarop onderzoek zou moeten plaatsvinden. (De betreffende resolutie is hierna in vertaling weergegeven). Na Santiago zijn een vijftal studies gepubliceerd over beperkende bedrijfspraktijken, en de gevolgen voor de handel en de ontwikkeling van de ontwikkelingslanden. In de studies wordt ingegaan op de exportbeperkingen die verband houden met samenwerking met buitenlandse bedrijven, voor de situatie in India en de Philippijnen, de activiteiten van de MNO's uit de VS. in ontwikkelingslanden, de situatie inzake beperkende bedrijfspraktijken in Engeland, Japan en de VS, en wordt een analyse gegeven van modelwetten van de Wereldorganisatie voor Geestelijk Eigendom (WIPO), welke van nut zouden kunnen zijn voor ontwikkelingslanden. Andere konkrete studies zullen nog volgen.

De Ad hoc Groep van Deskundigen waarvan in de resolutie (hierna weergegeven) sprake is kwam eind maart 1973 bijeen. Het persagentschap EUROPE meldt op 7 april dat tijdens deze vergadering t.a.v. MNO's werd gesteld: 'De Groep kwam overeen dat er behoefte was aan meer samenwerking van multinationale ondernemingen en de met hen verbonden bedrijven in ontwikkelingslanden met de regeringen van die landen, omdat de macht van de multinationals tot misbruik heeft geleid. De Groep kritiseerde met name de beperkingen die door de moederbedrijven opgelegd worden aan de activiteiten van dochterondernemingen in de ontwikkelingslanden, beperkingen inzake de mate van ontwikkeling van de grondstoffenproductie, overeenkomsten inzake geografische marktverdeling, beperkingen bij licentie van patenten en handelsmerken, alswel de kostentoerekening voor royalties en technische kennis.'

Aanbevolen werd controle-procedures op te zetten en gezamenlijke actie door de ontwikkelingslanden te adviseren. UNCTAD zou bijstand moeten verlenen bij het uitvoeren van die controle-maatregelen, en een buro

moeten openen waar klachten kunnen worden gedeponereerd.

De toepassing van technologische kennis, merendeels gekonsentreerd bij westerse MNO's, vindt veelal plaats binnen MNO's, of wordt verkocht aan bedrijven in andere landen, waarbij veelal beperkingen worden geeist t.a.v. de produktie, de afzet e.d. Om dit vraagstuk, de overdracht zelf, als de daarmee verbonden kosten te bestuderen stelde de Raad voor Handel en Ontwikkeling in 1970 voor een Intergoevernementele Groep op te zetten voor de Overdracht van Technologie. In juni 1971 startte de groep met de werkzaamheden. De studies die door het UNCTAD-sekretariaat en de Groep zijn verricht bevatten o.a. een overzicht van wat internationaal op dit gebied aan onderzoek en werkzaamheden wordt verricht, welke terreinen moeten worden uitgediept, en welke maatregelen mogelijk door ontwikkelingslanden kunnen worden genomen om de overdracht te vergemakkelijken, en de kosten en beperkingen te minimaliseren.

Bij de externe ontwikkelingsfinanciering spelen de buitenlandse particuliere investeringen een belangrijke rol. Deze investeringen komen bijna volledig voor rekening van MNO's. Naast algemene rapporten over de in- en uitgaande geldstroom worden door en op verzoek van de UNCTAD studies gemaakt over de voor- en nadelen van buitenlandse particuliere investeringen voor de economische ontwikkeling van de ontwikkelingslanden. Het rapport van D. Stikker voor UNCTAD-2 was hiervoor een eerste aanzet. In maart 1971 organiseerde UNCTAD in samenwerking met het Ontwikkelingscentrum van de OESO een seminar over de evaluatie van de effecten van buitenlandse particuliere investeringen in ontwikkelingslanden. A.K. Sen maakte daarvoor een voorbereidende studie. Een groep engelse economen, onder leiding van P. Streeten, is bezig met algemene studies en landen-studies over de betalingsbalanseffecten van de investeringen door buitenlandse ondernemingen.

Tot de werkzaamheden van de grondstoffen-kommissie behoort het onderzoek naar de situatie in de produktie, verhandeling, verwerking en distributie van afzonderlijke grondstoffen. De resultaten van de studies kunnen zinvol zijn voor adviezen inzake verbetering van produktie- en distributietechniek; beperkende praktijken en monopolistische posities kunnen concreet worden aangegeven. Er is een zeer uitgebreide studie verricht voor de cacao, welke als model kan dienen voor volgende studies, die overeenkomstig een besluit in Santiago zullen worden ondernomen. MNO-activiteiten komen bij deze studies aan de orde in bijna alle produktiefasen, omdat een belangrijk deel van de produktie, verhandeling, verwerking en distributie van de grondstoffen uit ontwikkelingslanden in handen is van bedrijven die behoren tot een MNO.

Kontaktpersonen bij UNCTAD zijn:

Branislav Gosovic, afdeling voorlichting,

Colin Greenhill, sectie beperkende bedrijfspraktijken, (Mr. Multinational van UNCTAD).

Maandelijks geeft UNCTAD - een beknopt - bulletin uit, waarin een overzicht wordt gegeven van de activiteiten, en waarin de belangrijkste publikaties worden vermeld.

BEPERKENDE BEDRIJFSPRAKTIJKEN (a)

De Verenigde Naties Conferentie voor Handel,

In gedachte houdend de Internationale Ontwikkelings Strategie voor het Tweede Ontwikkelingsdecennium van de Verenigde Naties en in het bijzonder paragraaf 37, die vermeldt dat :

"Nagegaan zal worden welke beperkende bedrijfspraktijken in het bijzonder de handel en ontwikkeling van de ontwikkelingslanden beïnvloeden ten einde passende tegenmaatregelen te overwegen met het doel in het begin van het decennium concrete en zinvolle resultaten te bereiken. Getracht zal worden dergelijke resultaten vóór 31 december 1972 te verwezenlijken"; en voor zover van toepassing op beperkende bedrijfspraktijken ook paragraaf 64 van de Strategie,

Herinnerend aan Conferentie resolutie 25(II) van 27 maart 1968, en resolutie 51(VIII) van 5 februari 1969 van de Raad voor Handel en Ontwikkeling, over de aard, rijkwijdte en kenmerken van de studie over beperkende bedrijfspraktijken,

Verwelkomend de studies uitgevoerd door het UNCTAD sekretariaat, in het bijzonder het voorlopige verslag over bedrijfsbeperkingen gemaakt voor de Commissie voor Fabrikaten voor haar 5e zitting (b) en het verslag gemaakt voor de Conferentie voor haar 3e zitting (c) en kennisnemend van de andere dokumenten die in het laatstgenoemde verslag worden genoemd (d),

Opnieuw bevestigend konklusie 2(V), over beperkende bedrijfspraktijken, aangenomen door de Commissie voor Fabrikaten bij haar 5e zitting met betrekking tot toekomstige werkzaamheden inzake beperkende bedrijfspraktijken,

Erkennend dat de werkzaamheden die zijn verricht inzake de beperkende bedrijfspraktijken een belangrijk onderdeel vormen van het programma van werkzaamheden over de verwijdering van belemmeringen voor de handel van de ontwikkelingslanden voor fabrikaten en half-fabrikaten en dat iedere poging moet worden ondernomen die gericht is op vermindering en, waar mogelijk, uitbanning van beperkende bedrijfspraktijken die hun handel en ontwikkeling nadelig beïnvloeden,

Tevens erkennend de wenselijkheid van actie door ontwikkelingslanden op nationaal, sub-regionaal, regionaal of andere multilaterale nivo's om passende tegenmaatregelen te nemen tegen dergelijke beperkende bedrijfspraktijken die hun economieën nadelig beïnvloeden,

Overwegende de mogelijke nadelige invloed van beperkende bedrijfspraktijken, omvattende onder anderen die welke het gevolg zijn van de toeneemende activiteiten van multinationale ondernemingen, op de handel en ontwikkeling van de ontwikkelingslanden,

Opmerkend dat de minst ontwikkelde onder de ontwikkelingslanden meer moeilijkheden hebben bij het ondernemen van effectieve actie op dit gebied;

-
- (a) De Conferentie aanvaardde de resolutie eenstemmig.
  - (b) TD/C.2/104 en Corr.1,2 en 4 (Verenigde Naties publikatie, bestelnummer E.72.II.D.10)
  - (c) TD/122 en Corr.1 en Supp.1
  - (d) zie TD/122/Supp.1, par. 5-7.

1. Beveelt aan dat:

- a) Iedere poging zal moeten worden ondernomen gericht op vermindering en, waar mogelijk uitbanning, van beperkende bedrijfspraktijken die de handel en ontwikkeling van de ontwikkelingslanden nadelig beïnvloeden;
- b) Samenwerking tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden door uitwisseling van informatie en raadpleging en andere middelen zouden kunnen bijdragen aan de vermindering en, waar mogelijk, uitbanning van beperkende bedrijfspraktijken die een nadelige invloed hebben voor zowel de ontwikkelde als de ontwikkelingslanden;
- c) Aandacht besteed zou moeten worden aan de mogelijkheid richtlijnen op te stellen die in overweging gegeven worden aan Regeringen van ontwikkelde en ontwikkelingslanden met betrekking tot beperkende bedrijfspraktijken die een nadelige invloed hebben voor de ontwikkelingslanden;

2. Doet een beroep op het UNCTAD sekretariaat haar studies op dit gebied voort te zetten en dringend aandacht te besteden aan de formulering van beginselen voor een model van wet of wetten voor ontwikkelingslanden met betrekking tot beperkende bedrijfspraktijken;

3. Doet verder een beroep op alle leden-landen, in het bijzonder de ontwikkelde landen en de bevoegde internationale organisaties, zoals de Wereld Organisatie voor Geestelijk Eigendom en de Internationale Kamer van Koophandel, hun volledige medewerking te verlenen aan het UNCTAD sekretariaat in dit opzicht;

4. Besluit een Ad hoc Groep van Deskundigen inzake Beperkende Bedrijfspraktijken in te stellen, bestaande uit een voldoende aantal deskundigen van regeringszijde en niet-regeringszijde te benoemen door de Sekretaris-Generaal van de UNCTAD na raadpleging van de Regeringen. Deze Deskundigen Groep zal vallen onder de verantwoordelijkheid van de Commissie voor Fabrikaten, waaraan het haar verslag zo spoedig mogelijk zal overleggen.

5. De opdracht van de Ad hoc Groep van Deskundigen zal het volgende omvatten, in gedachte houdend dat het werk zal worden uitgevoerd in het kader van de vrijmaking en uitbreiding van de handel in fabrikaten en half-fabrikaten die van belang zijn voor ontwikkelingslanden:

- a) Het identificeren van alle beperkende bedrijfspraktijken omvattende onder anderen die welke het gevolg zijn van activiteiten van multinationale ondernemingen en bedrijven die de handel en ontwikkeling van de ontwikkelingslanden nadelig beïnvloeden met het doel aanbevelingen voor te leggen aan de Commissie voor Fabrikaten voor vermindering en, waar mogelijk, uitbanning van zulke praktijken;
- b) Voortgezette bestudering van beperkende bedrijfspraktijken uitgevoerd door bedrijven en ondernemingen die al zijn vastgesteld, en die de handel en ontwikkeling van de ontwikkelingslanden nadelig beïnvloeden, omvattende onder anderen zulke praktijken als kunnen voortvloeien uit: kartelactiviteiten; bedrijfsbeperkingen toegepast door bedrijven en multinationale ondernemingen; exportverboden; overeenkomsten voor marktverdeling en markttoewijzing; binding van het aanbod van leveranties waaronder grondstoffen en onderdelen; beperkingen uitgewerkt in contracten voor de overdracht van technologie, willekeurige prijsvaststelling bij overdrachten tussen moedermaatschappijen en hun dochterondernemingen en monopoliepraktijken;
- c) Aanvullend op de praktijken waarnaar in de onderhavige resolutie al is verwezen, zal, bij de uitvoering van haar studie en presentatie van haar aanbevelingen aan de Commissie voor Fabrikaten, meer aandacht dan in het verleden geschonken moeten worden aan zulke praktijken, onder anderen, uitgevoerd door bedrijven en ondernemingen en met nadelige invloed op de handel en ontwikkeling van de ontwikkelingslanden, als die met betrekking tot licensieovereenkomsten en verwante overeenkomsten verband houdend met het gebruik van patenten en handelsmerken; markt-deling; prijspolitiek en deelname van bedrijven uit ontwikkelingslanden in industriële projecten van multinationale ondernemingen;

d) Bij de uitvoering van haar studie en de presentatie van haar aanbevelingen aan de Commissie voor Fabrikaten, zal de Groep van Deskundigen speciale aandacht besteden aan de positie van de minst ontwikkelde onder de ontwikkelingslanden;

e) Zij zal de mogelijkheden onderzoeken richtlijnen op te stellen die in overweging gegeven worden aan Regeringen van ontwikkelde en ontwikkelingslanden met betrekking tot de beperkende bedrijfspraktijken die een nadelige invloed hebben voor de ontwikkelingslanden;

f), Zij zal volledig rekening houden met die studies die van belang zijn voor de werkzaamheden op dit gebied die zijn en worden uitgevoerd door de andere internationale organisaties, en zal in nauwe samenwerking met hen werken;

6. Verzoekt de Commissie voor Fabrikaten het verslag van de Deskundigen Groep in beschouwing te nemen en passende tegenacties aan te bevelen inzake beperkende bedrijfspraktijken;

7. In zoverre als de werkzaamheden inzake beperkende bedrijfspraktijken verbonden zijn met de vraagstukken van overdracht van technologie, zal nauwe coördinatie moeten plaatsvinden tussen de Commissie voor Fabrikaten en de Intergouvernementele Groep voor de Overdracht van Technologie, om duplicatie van werkzaamheden te vermijden.

4.1.2. INTERNATIONALE ARBEIDSORGANISATIE (IAO)

Adres: CH 1211 Geneve 22

De IAO werd in 1919 opgericht, in 1946 kreeg het de status van (eerste) gespecialiseerde organisatie van de Verenigde Naties.

De IAO kent een tripartite structuur. Zowel werkgevers, werknemers als regeringen zijn in de organisatie vertegenwoordigd, in de verhouding (resp.) 1:1:2.

Het hoogste gezag in de IAO is de Internationale Arbeids-Conferentie, die elk jaar vergaderd. De Conferentie benoemt elke 3 jaar een Beheersraad, die bestaat uit 24 regeringsvertegenwoordigers, 12 werkgevers- en 12 werknemersvertegenwoordigers. Onder de regeringsvertegenwoordigers zijn er altijd 10 van de 10 belangrijkste landen. De Beheersraad benoemt de directeur-generaal van het Internationaal Arbeidsburo, het sekretariaat van de IAO; de Beheersraad vergadert 3 à 4 maal per jaar. De Beheersraad heeft de bevoegdheid kommissies te benoemen om bepaalde zaken te behandelen. De IAO kent regionale kommissies (voor Afrika, Azië, Amerika en Europa) en kommissies voor de verschillende economische sectoren. Sinds 1961 heeft het IAO een trainingsinstituut: Internationaal Instituut voor Arbeidsstudies, gevestigd te Geneve.

Sinds 1965 wordt binnen de IAO regelmatig aandacht gevraagd voor de problemen rond de MNO's in resoluties ingediend door werknemersvertegenwoordigers in regionale en industriële kommissies, die echter niet door de kommissies als totaal werden overgenomen.

In 1969 organiseerde het Int. Instituut voor Arbeidsstudies een symposium over internationale kollektieve onderhandelingen (gepubliceerde studies in: H. Günter: Transnational industrial relations: The impact of multinational corporations and economic regionalism on industrial relations, London 1972).

Tijdens de 54e zitting van de Internationale Arbeids-Conferentie (juni 1970) werd een resolutie ingediend door werknemersvertegenwoordigers over de sociale problemen die verband houden met de MNO's. Die resolutie werd door de Conferentie niet overgenomen. Tijdens de 56e zitting was zulks wel het geval (juni 1971). Voor de tekst van deze resolutie z.o.z. (eigen vertaling).

De 185e zitting van de Beheersraad (febr/maart 1972) nam het besluit in oktober/november van hetzelfde jaar een bijeenkomst te houden over de relatie MNO en sociale politiek. Ter voorbereiding van deze bijeenkomst is een studie gepubliceerd: 'The Relationship between multinational corporations and social policy. De resultaten van deze bijeenkomst zullen worden voorgelegd aan de Beheersraad in haar zitting van maart 1973.

Resolutie betreffende de sociale problemen opgeroepen door multinationale ondernemingen

De Algemene Conferentie van de Internationale Arbeidsorganisatie,

Overwegende dat een van de treffendste kenmerken van de economiese ontwikkeling in de afgelopen jaren is de steeds snellere ontwikkeling van multinationale ondernemingen en internationale konglomeraten van ondernemingen,

Overwegende dat deze ontwikkeling, hoewel zij zekere mogelijkheden biedt, nieuwe sociale problemen oproept, waarvan de omvang zal toenemen, met betrekking tot werkgelegenheid, werkomstandigheden en industriële verhoudingen,

Overwegende dat vanwege het internationale karakter van deze sociale problemen de Internationale Arbeidsorganisatie bij uitstek geschikt is om deze te behandelen,

Overwegende dat de Zesde Aziatische Regionale Conferentie van de Internationale Arbeidsorganisatie (Tokyo, 1968) overeenkwam de aanbeveling te doen aan de Beheersraad van de IAO om op een van haar komende zittingen de vraagstukken van arbeid-beheersverhoudingen, inclusief multinationale ondernemingen, te behandelen,

Overwegende dat de Negende Conferentie van de Leden van de Amerikaanse Staten van de IAO (Caracas, 1979) de Beheersraad van de IAO uitnodigde het vraagstuk van de gevolgen van de politiek van multinationale ondernemingen op werk- en leefomstandigheden in de landen waar zij opereren, op de agenda te plaatsen van een van de eerstkomende zittingen van de Inter-Amerikaanse Advieskommissie van de IAO,

Overwegende de resolutie (No 73) over multinationale ondernemingen, aangenomen door de Kommissie voor de Metaalnijverheid op haar Negende Zitting (Geneve, januari 1971),

Opmerkend dat de Beheersraad van de IAO op haar 18e Zitting (maart 1971) besloot geldmiddelen uit te trekken voor de organisatie van een technische bijeenkomst over de mogelijkheden van actie door de IAO met betrekking tot de relaties tussen multinationale ondernemingen en sociale politiek;

1. Neemt met voldoening kennis van de beslissing van de Beheersraad van de IAO om te overwegen een technische bijeenkomst te houden over de mogelijkheden voor actie door de IAO met betrekking tot de relaties tussen multinationale ondernemingen en sociale politiek, die zal worden bijgewoond door een groot aantal vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers,
2. Drukt de wens uit dat deze bijeenkomst zo spoedig mogelijk zal worden gehouden.
3. Verzoekt de Beheersraad, in het licht van de konklusies die op deze bijeenkomst worden bereikt, te besluiten welke actie de IAO zal nemen inzake het vraagstuk, inclusief de behandeling daarvan door de Internationale ArbeidsConferentie op een toekomstige zitting.

4.1.3 VN ORGANISATIE VOOR INDUSTRIELE ONTWIKKELING

(UNIDO)

Adres: Postbus 707, A-1011 Wenen

Tijdens de 1e UNCTAD-konferentie werd aangedrongen op de instelling van een speciale VN organisatie voor de industriële ontwikkeling. ECOSOC-resoluties in 1964 en 1965 ondersteunden dit verzoek. Besloten werd het Centrum voor Industriële Ontwikkeling van de VN uit te breiden tot de UNIDO, dat begin 1967 van start ging.

Het uitvoerend apparaat van de UNIDO is de Raad voor Industriële Ontwikkeling, die 45 leden telt; de Raad komt 1 x per jaar bijeen. Hoofd van het sekretariaat is de Uitvoerend Directeur, die benoemd wordt door de sekretaris-generaal van de VN. UNIDO kent een stelsel van landen-kommissies. In deze kommissies hebben regeringsfunktionarissen en mensen uit het bedrijfsleven van het betreffende land zitting; doel is het contact tussen het bedrijfsleven in de verschillende landen en de UNIDO vaste vorm te geven.

Doelstelling van de UNIDO is het bevorderen van de industriële ontwikkeling, met name van de ontwikkelingslanden. Dit doel wordt bereikt door het verrichten van onderzoek, en door het verlenen van directe en indirecte steun bij de totstandkoming van industriële projecten. Daartoe is een industriële informatiedienst opgebouwd, worden vergaderingen georganiseerd waar bedrijfsfunktionarissen uit de ontwikkelde landen in contact kunnen komen met regeringsvertegenwoordigers en industriëlen uit ontwikkelingslanden, worden landensurveys gemaakt om industrialisatiemogelijkheden te onderzoeken, worden experts uitgezonden om direkt bijstand te kunnen verlenen, en worden omvangrijke en minder omvangrijke bijeenkomsten belegd waar de ontwikkeling van bepaalde industrie-takken in het algemeen en in bepaalde regio's nader bestudeerd wordt.

UNIDO-deskundigen werken direkt samen met het partikuliere bedrijfsleven; vaak zullen deze deskundigen zelf voortkomen uit het bedrijfsleven. MNO's, de belangrijkste internationale investeerders, spelen daarbij natuurlijk een belangrijke rol. De activiteiten van de MNO's komen binnen de UNIDO niet als zelfstandig studieobject aan de orde. In de studies over de verschillende industrietakken (b.v. de koperindustrie in ontwikkelingslanden, de textielindustrie, de aluminium-verwerkende industrie enz.) wordt vanzelfsprekend aandacht geschonken aan de activiteiten van deze ondernemingen.

De overdracht van technologie verschijnt wel als zelfstandige grootheid. Tijdens de Speciale Internationale UNIDO-Konferentie van juni 1971 werd besloten meer nadruk te gaan leggen op de aanpassing en overdracht van technologie voor de ontwikkelingslanden.

In de gehele UNIDO-organisatie ligt de nadruk op de operationele kant van de activiteiten; het studie- en het onderzoekswerk dient ter ondersteuning van deze operationele activiteiten.

Informatie over de activiteiten van de UNIDO en de belangrijkste publikaties wordt verschaft via de maandelijkse, 8-blz tellende UNIDO-Newsletter.

4.2. ORGANISATIE VOOR ECONOMISCHE SAMENWERKING
EN ONTWIKKELING (OESO)

Adres: 2 rue André Pascal, 75 Parijs 16e

De OESO bestaat uit de volgende leden-landen:

Australië, Oostenrijk, België, Canada, Denemarken, Finland, Frankrijk, West-Duitsland, Griekenland, IJsland, Ierland, Italië, Japan, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, Spanje, Zweden, Zwitserland, Turkije, Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

De OESO is opgericht in september 1961, en is de voortzetting van de in april 1948 opgerichte OEEC (Organisatie voor Europese Economische Samenwerking).

Het hoogste orgaan in de OESO is de Raad, bestaande uit vertegenwoordigers van alle leden-landen. Ieder jaar benoemt de Raad het Uitvoerend Comité, dat vertegenwoordigers van 12 leden-landen telt, en de Secretaris-Generaal (nu de Nederlander E. van Lennep).

De OESO kent een groot aantal commissies die het gehele terrein van de economische politiek beslaan. Voor de problemen rond de MNO's zijn van direct belang:

- de industrie-commissie
- de commissie voor ontwikkelingsbijstand,
- de commissie van deskundigen inzake beperkende bedrijfspraktijken
- het ontwikkelingscentrum van de OESO.

In december 1972 besloot het Uitvoerend Comité een speciaal onderzoek te laten verrichten naar de MNO's, waarbij vooral aandacht geschonken zou worden aan de betekenis van de MNO's in de verhoudingen tussen de rijke landen. Volgens plan zou de studie in februari 1973 klaar moeten zijn.

In de industrie-commissie wordt doorlopend onderzoek gedaan naar de activiteiten van MNO's, en dit krijgt zijn beslag in de rapporten over de economische sectoren en de ontwikkeling van de industrie-politiek in de afzonderlijke landen.

De commissie voor ontwikkelingsbijstand (bestaande uit de rijke leden-landen van de OESO) publiceert jaarlijks een verslag van de hulp aan ontwikkelingslanden door de leden, waarin opgenomen een overzicht van de situatie rond de particuliere investeringen (die grotendeels voor rekening komen van MNO's). Daarnaast worden overzichten gepubliceerd van de maatregelen die leden-landen treffen om particuliere investeringen te stimuleren.

De commissie van deskundigen inzake beperkende bedrijfspraktijken geeft jaarlijks een overzicht - in twee rapporten - van de ontwikkelingen in de concurrentiepolitiek van de leden-landen. Daarnaast wordt onder verantwoording van deze commissie de 'Gids voor de wetgeving inzake beperkende bedrijfspraktijken' bijgehouden. De laatste volledige herzien uitgave dateert van 1971. Regelmatig verschijnen afzonderlijke studies over deel-terreinen: verbodsbepalingen bij verkoop, rabatkartels, beperkende bedrijfspraktijken verbandhoudende met patenten en licenties.

Het ontwikkelingscentrum van de OESO houdt zich bezig met studies, organisaties van konferenties, en contacten met onderzoeksinstellingen, dit alles op het gebied van de sociaal-economische ontwikkeling.

In maart 1971 organiseerde het centrum, in samenwerking met de UNCTAD een seminar over evaluatiemethodes van de effecten van buitenlandse particuliere investeringen in ontwikkelingslanden. Onder auspiciën van het centrum werden in 1972 een tweetal studies voltooid over buitenlandse particuliere investeringen. Deze studies, gefinancierd door de regeringen

van Nederland en Canada, werden uitgevoerd onder leiding van H.C. Bos in Nederland en G. Reuber in Canada. De resultaten zullen in het najaar van 1973 worden gepubliceerd.

In het rapport aan de sekretaris-generaal van de OESO van een groep topdeskundigen inzake internationale handel en economische betrekkingen (gepubliceerd in september 1972) wordt ook uitdrukkelijk aandacht besteed aan de MNO's. ("De groei en spreiding van multinationale ondernemingen moet gezien worden als een normale ontwikkeling die het gevolg is van de vooruitgang die gemaakt wordt bij de organisatie van de activiteiten van de bedrijven buiten het nationale kader, en maakt deel uit van het proces van internationalisatie van de produktie en de groeiende wederzijdse afhankelijkheid van de markten.") Daarbij wordt aangetekend dat de deskundigen zich bewust zijn van de verontrusting die geuit wordt t.a.v. de snelle groei en de omvang van de MNO's. Zij konstateren dat nog onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om een juist oordeel te kunnen vellen. Gepleit wordt voor internationale samenwerking op dit gebied.

In bijna alle overige commissies (kommissie voor wetenschapspolitiek en technologie, energie-kommissie, olie-kommissie, landbouw-kommissie, handelskommissie e.d.) komen in meer of mindere mate activiteiten van MNO's ter sprake.

Om op de hoogte te blijven van de activiteiten van de OESO kan de tweemaandelijks 'OECD Observer' en het maandelijks 4 pagina's tellende overzicht 'OECD Activities' worden geraadpleegd.

4.3. EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (EG)

Adres: Wetstraat 200, Brussel
Voorlichtingsdienst der EG in Nederland:
Alex. Gogelweg 22, Den Haag, 070-334123

In 1957 werd de Europese Economische Gemeenschap (EEG) opgericht door ondertekening van het Verdrag van Rome. Leden-landen van de EEG waren: Frankrijk, Italië, West-Duitsland, België, Nederland en Luxemburg. In 1967 werd een fusie op het nivo van de uitvoerende organen tot stand gebracht tussen de EEG, de EGKS (Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, opgericht in 1952) en EURATOM (Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, van dezelfde datum als de EEG). In 1972 besloten Engeland, Ierland en Denemarken ook tot de EG toe te treden.

De feitelijke beslissingsmacht in de EG ligt bij de Raad van Ministers, waarvan de samenstelling afhankelijk is van de te behandelen onderwerpen; in deze Raad hebben ministers uit de lid-staten zitting. De uitvoerende werkzaamheden worden verricht door de Europese Commissie (slechts op het punt van de mededinging heeft de Commissie zelfstandige bevoegdheden). Het Europees Parlement, bestaande uit parlementsleden uit de aangesloten landen, heeft voornamelijk een adviserende stem.

De MNO-problematiek komt in de EG op zeer vele punten aan de orde; centraal staat ze echter in het beleid inzake de industrie-politiek en het mededingingsbeleid.

Het industriebeleid in de EG is nog niet concreet vastgesteld. Het belangrijkste document op dit gebied is het zgn. Colonna-plan, een ruim 300 blz. tellend rapport dat de Europese Commissie in 1970 heeft aangeboden aan de Raad, met als titel: 'De industriepolitiek van de gemeenschap'. Het kader waarin het industriebeleid moet worden geplaatst wordt weergegeven, waar de Commissie in dit plan stelt :

"Zij beseft zeer wel dat het particuliere initiatief en de concurrentie de onvervangbare grondslagen van de economische groei vormen. Het door haar voorgestelde industriebeleid is dan ook meer gericht op het opruimen van de nog bestaande belemmeringen voor een industriële dynamiek dan op het invoeren van een nieuw keurslijf."

"Wil de Gemeenschap blijven bij haar fundamentele keuze van openstelling voor de concurrentie van buitenaf, dan moeten de ondernemingen van de Gemeenschap deze concurrentie met gelijke wapens tegemoet kunnen treden. Het lijkt geen twijfel dat in bepaalde gevallen, mits een effectieve concurrentie blijft bestaan, een hoge mate van concentratie noodzakelijk is voor een optimale ontwikkeling."

De draad die door het plan loopt is: beter gebruik maken van technologische vernieuwingen, wat het meest effectief gedaan kan worden in grote ondernemingen, uitschakeling van niet-efficiënte concurrentie, en het opbouwen van een globale economische tegenkracht tegen ondernemingen uit de zgn. derdelanden (met name ondernemingen uit de VS). De Commissie merkt over MNO's nog verder op:

"Het ontstaan en de ontwikkeling van multinationale ondernemingen van wereldformaat, waarvan de meeste thans hun beslissingscentrum aan de overzijde van de Atlantische Oceaan hebben en die de neiging hebben de nieuwe gedaante van conglomeraten aan te nemen, doen een aantal problemen rijzen, bijvoorbeeld op de gebieden van concurrentie en belastingheffing die niet in dit memorandum worden behandeld. De Commissie heeft echter de studie van deze problemen aangevat en zal te zijner tijd de Raad hierover benaderen."

De Raad van Ministers heeft nog geen standpunt bepaald over de voorstellen van de Commissie in het memorandum weergegeven.

In april 1972 vond in Venetië een konferentie plaats onder verantwoordelijkheid van de Commissie over 'Industrie en Maatschappij'. In het verslag van deze konferentie wordt over MNO's opgemerkt :

"De multinationale activiteit van ondernemingen vergt een aanpassing van het wettelijke en fiscale kader waarin zij werkzaam zijn, alsmede een werkelijk Europese onderhandelingsbevoegdheid jegens regeringen van derde landen die de centrale vestigingen onder controle hebben van maatschappijen die hun werkterrein in Europa hebben. Een andere compenserende factor dient gezocht te worden in de vorming van een groter aantal transnationale bedrijven die met Europees kapitaal werken en onder Europese leiding staan. Voor deze ontwikkeling is een parallele versterking van de Europese en internationale vakbondsstructuren noodzakelijk."

Om een legale basis te geven aan die 'transnationale bedrijven die met Europees kapitaal werken en onder Europese leiding staan' wordt gewerkt aan de totstandkoming van een structuur voor de Europese NV. In oktober 1972 heeft de Commissie haar laatste rapport aan de Raad over deze zaak aangeboden (Voorstel voor een vijfde richtlijn met betrekking tot de structuur van de naamloze vennootschap).

Het mededingingsbeleid van de EG is vnl. gebaseerd op de artikelen 85 en 86 van het Verdrag van Rome, en de Kartelverordening die in 1962 door de Raad is uitgevaardigd, om de Commissie bevoegdheden te geven inzake het mededingingsbeleid. Kortweg behelst art.85 het verbod tot afspraken tussen ondernemingen, waarbij de concurrentie belemmerd en de handel tussen de lid-staten ongunstig wordt beïnvloed: om reden van het leveren van een bijdrage aan de economische vooruitgang kan echter ontheffing worden verkregen. Art.86 waakt tegen het misbruik van een economische machtspositie. In april 1972 werd door de Commissie het eerste verslag gepubliceerd over het mededingingsbeleid tot dan toe. Hierin wordt opgemerkt:

"Op de ontwikkeling van de concentratie tussen ondernemingen op de gemeenschappelijke markt kan nauwelijks commentaar worden gegeven omdat vergelijkbare statistieken ontbreken. De tendens tot concentratie is sinds 1966 toegenomen. De internationale interpenetraties nemen eveneens steeds in betekenis toe. Om nauwkeurige gegevens te verkrijgen over de concentratiebeweging heeft de Commissie een uitgebreid studieprogramma gelanceerd betreffende de ontwikkeling, de oorzaken en de gevolgen van de concentratie, dat tegen het einde van 1973 voltooid moet zijn."

Op vergaderingen van het Europese Parlement wordt regelmatig aandacht geschonken aan het concentratieverschijnsel in de EG en in derde landen, en aan de gevolgen die dit heeft voor de economische politiek. Het laatst-verschenen verslag van de economische commissie van het Europese Parlement (januari 1973, rapporteur C.Berkhpuyer) wijst op de samenhang tussen een te voeren kartelbeleid en het industriebeleid. De rol van de MNO's wordt door de meerderheid van de commissie positief gewaardeerd; wel wordt de nadruk gelegd op het feit dat meer controle moet worden uitgeoefend op de internationale manipulaties van deze ondernemingen.

Het 'Bulletin van de Europese Gemeenschappen' (maandelijks) geeft een uitgebreid overzicht van de activiteiten en publikaties van alle EG instellingen. Verdere informatie wordt verstrekt door de hierboven genoemde Europese Voorlichtingsdienst in Den Haag.

4.4. ALGEMENE OVEREENKOMST INZAKE TARIEVEN EN HANDEL

Adres: Palais des Nations, 1211 Geneve 10

(GATT)

In 1947 werd besloten tot oprichting van de GATT, bedoeld als overgangsfase naar de Internationale Handelsorganisatie (ITO). De ITO is er echter nooit toegekomen, waarna het GATT bleef voortbestaan. Leden van de GATT zijn de landen die de overeenkomst ondertekenen, de verdragsluitende partijen.

In 1965 werd aan de overeenkomst een vierde deel toegevoegd over handel en ontwikkeling. De verdragsluitende partijen komen geregeld bijeen; in de tussentijd worden de zaken afgehandeld door de Raad van Vertegenwoordigers. Hoofd van het sekretariaat is de directeur-generaal, die benoemd wordt door de verdragsluitende partijen.

Doel van de GATT is de liberalisatie van de wereldhandel en dit op niet-diskriminerende grondslag. Door toetreding tot de GATT verplichten de landen zich om de normen van de overeenkomst inzake niet-diskriminatie toe te passen. Omdat daarbij wordt uitgegaan van gelijke partners, wordt niet tegemoet gekomen aan de bijzondere positie die de ontwikkelingslanden innemen in de wereldhandel.

De liberalisatie wordt voornamelijk verwezenlijkt door het organiseren van internationale onderhandelingen. Daartoe zijn er tot nu toe zes internationale onderhandelingsrondes georganiseerd. De eerstkomende ronde zal beginnen in 1973; de relatie EG-VS zal daarbij waarschijnlijk van overheersend belang zijn.

In 1968 besloten de UNCTAD en de GATT tot samenwerking bij de activiteiten van het Internationaal Handelscentrum (ITC), dat in 1964 door de GATT was opgericht. Het ITC onderneemt activiteiten om de export van de ontwikkelingslanden te bevorderen, zoals: het verschaffen van informatie en het verlenen van technische bijstand en het organiseren van trainingskursussen.

De activiteiten van MNO's komen binnen de GATT vooral aan de orde bij de studie en onderhandelingen van de handelsbeperkingen. In 1960 stelden de verdragsluitende partijen konsultatieprosedures vast om deze beperkingen te behandelen, maar deze prosedures zijn - om niet bekende redenen - nooit toegepast.

Het grote aandeel van de MNO's in de wereldhandel, en het groeiende aandeel van de interne-konsernhandel in de totale wereldhandel (dit laatste belooft volgens de D-G van de GATT ruim 30%) is een gegeven dat op de achtergrond bij de GATT-onderhandelingen sterk meespeelt. Vrijheid van handel is van groot belang voor de activiteiten van MNO's. De GATT is de enige internationale instelling waar effectieve bindende afspraken worden gemaakt over de afschaffing van handelsbeperkingen.

Jaarlijks publiceert de GATT een overzicht van de structuur en de ontwikkeling van de wereldhandel in de uitgave International Trade. Een jaarlijks verslag van de activiteiten van de GATT wordt weergegeven in GATT Activities.

4.5. INTERNATIONALE KAMER VAN KOOPHANDEL (IKK)

Adres: 38 Cours Albert 1er, 75 Parijs 8e.

De IKK is in 1920 opgericht ingevolge een besluit van de Internationale Handelskonferentie van 1919. Het is de belangen-organisatie van het bedrijfsleven voor de internationale betrekkingen. Globaal is de doelstelling: het bevorderen van vrijheid in het internationale handels- en kapitaalverkeer voor partikuliere ondernemingen. Alle belangrijke kapitalistische landen kennen nationale komitees; in veel ontwikkelingslanden bestaan organisaties die de status van geassocieerd lid hebben.

Elke twee jaar wordt een kongres gehouden, dat funktioneert als de algemene vergadering, en waarbij alle landen zijn vertegenwoordigd. De Raad, het beheersorgaan, vergadert 2 tot 3 maal per jaar, en is de vertegenwoordiging van de nationale komitees. Als permanente beleidsinstantie kent de IKK het Uitvoerend Komitee.

Binnen de IKK bestaan een groot aantal technische en regionale permanente commissies. De IKK onderhoudt contact met alle belangrijke internationale instellingen, al of niet in permanente vorm en al of niet met de status van adviserend orgaan.

In rapporten en brosjures reageert de IKK op studies die gedaan worden en standpunten die ingenomen worden door internationale instellingen.

In 1969 werd in Istanbul het 22 kongres speciaal gewijd aan de MNO ('Wereldeconomische groei, de rol, rechten en verantwoordelijkheden van de internationale onderneming'). Het voorbereidend rapport voor dit kongres werd geschreven door S.E.Rolfe: The International Corporation. In de unaniem aanvaarde kongres-resoluties wordt over de MNO o.a. opgemerkt:

"Internationale ondernemingen vormen een effectief instrument voor de totstandkoming van evenwichtige economische groei en welvaart door het internationale gebruik van hulpbronnen. Zij spelen in het bijzonder een belangrijke rol bij de overdracht van technische, bestuurlijke en andere vormen van bedrijfservaring en bekwaamheden tussen de landen."

"Internationale ondernemingen stellen vanzelfsprekend belang in het investeringsklimaat en in mogelijke inkomsten. Ontvangende landen die maatregelen treffen die van belang zijn voor de activiteiten van ondernemingen die onder hun wetgevende bevoegdheid vallen, zullen moeten beseffen dat deze maatregelen altijd het investeringsklimaat van hun land, hetzij nadelig, hetzij voordelig, beïnvloeden, en dus het tempo van de economische groei. Het bereiken van een stijgende levensstandaard zal worden vergemakkelijkt door liberale wetten, maatregelen en politieke beslissingen die zowel de bedrijfsactiviteiten van buitenlandse als van nationale ondernemingen betreffen."

Een tweetal commissies houdt zich rechtstreeks bezig met de activiteiten van MNO's: de commissie voor beperkende praktijken die van belang zijn voor de concurrentie, en de commissie voor internationale investeringen en economische ontwikkeling. Deze laatste commissie heeft (onder voorzitterschap van Unilever-man P.Kuin) richtlijnen opgesteld voor internationale investeringen. De tekst van deze richtlijnen is in november 1972 door de Raad unaniem aanvaard. In deze richtlijnen worden normen voor gedrag opgesteld voor de investeerders, de regeringen van de kapitaal-exporterende en de regeringen van de kapitaal-importerende landen. Terreinen waarop die richtlijnen zijn toegespitst omvatten:

investeringspolitiek, handelspolitiek, belastingwetgeving, eigendom, beheer en financiering van de onderneming, arbeidsmarktpolitiek, wetgeving en technologie. De kern van de richtlijnen is het bevorderen van de vrijheid in het handels- en kapitaalverkeer, gelijke behandeling van binnen- en buitenlandse ondernemingen, en stimulerende maatregelen voor buitenlandse investeringen. Openbaarheid (zoveel mogelijk) en stabiliteit worden noodzakelijk geacht. De richtlijnen moeten dienen als bijdrage (met name voor de Verenigde Naties) tot een 'konstruktieve discussie'.

In de publikatie ICC News (10 x per jaar) wordt een overzicht gegeven van de activiteiten van de IKK, de internationale werkkommissies, en wordt commentaar geleverd op beslissingen van internationale instellingen die werkzaamheden betreffen die van belang zijn voor de IKK.

Informatie over de activiteiten van de IKK en verspreiding van de publikaties wordt in Nederland waargenomen door:

Nederlandse Organisatie voor de Internationale Kamer van Koophandel,
Prinses Beatrixlaan 5, Den Haag, 070-836646.

4.6. ORGANISATIE VAN OLIE-EXPORTERENDE LANDEN (OPEC)

Adres: Dr. Karl Lueger-Ring 10; 1010 Wenen.

De OPEC is gevestigd te Wenen, en werd in 1960 op initiatief van Venezuela opgericht. De leden waren aanvankelijk: Venezuela, Irak, Iran, Saoedi-Arabië en Koeweit. In de loop van de volgende jaren zijn nog toetreders: Algerije, Libië, Nigeria, Indonesië, Qatar en Abu Dhabi. Deze elf landen nemen ongeveer 85% van de wereld-olieexport voor hun rekening, 72,5% van de olie-reserves, en 50% van de olieproductie.

Het besluitvormend orgaan van de OPEC is de ministerskonferentie.

De OPEC is geen monolithisch blok. De opvattingen van de landen t.a.v. de maatschappelijke organisatie en oriëntatie zijn nogal verschillend. Daarnaast bestaan er b.v. meningsverschillen over de aanspraken van Iran op enkele eilanden in de Perzische Golf, en de grensvaststelling tussen Irak en Koeweit.

De OPEC werd in 1960 opgericht om een tegenwicht te vormen tegen de macht van de zeven grootste westerse oliemaatschappijen. In de jaren 50 verlaagden deze MNO's de vastgestelde prijzen (op basis waarvan de royalties worden berekend) enkele malen, zodat de inkomsten van de olielanden daalden. Door gezamenlijke actie willen de OPEC-landen een groter aandeel krijgen in de inkomsten uit de olie, en komen tot deelname in de productie. Om dit laatste te realiseren werden in alle OPEC-landen nationale olieondernemingen opgezet. Doel hiervan is voldoende ervaring op te doen bij de productie, om die later eventueel volledig over te kunnen nemen. Tegenover de oliemaatschappijen hebben de OPEC-landen, als zij gezamenlijk blijven optreden, een belangrijk onderhandelingswapen in handen, door de mogelijkheid de olie-export tijdelijk stop te zetten, of onderhandelingen aan te knopen met oliemaatschappijen buiten de grote zeven. De OPEC treedt in directe onderhandeling met de olieondernemingen over de vaststelling van de inkomsten, en de deelname in de productie. De Arabische olie-exporterende landen, verenigd in de Organisatie van Arabische Olie-exporterende landen (OAPEC, leden: Libië, Koeweit, Saoedi-Arabië, Abu Dhabi, Algerije, Bahrein, Qatar, Irak, Egypte en Syrië) besloten in mei 1972 gezamenlijk het olietransport te starten. Daartoe werd in januari 1973 een onderneming opgericht om de multinationale tankervloot te beheren. In november 1972 besloten de OPEC-landen een garantiefonds te creëren, waaruit technici en materiaal zouden kunnen worden bekostigd voor het geval een of meerdere landen getroffen zou worden door een boycot van de oliemaatschappijen.

In de loop van het bestaan van de OPEC zijn de kontrakten en prijsafspraken van de landen met de westerse maatschappijen in toenemende mate op elkaar afgestemd, via een samengaan van kollektieve en individuele onderhandelingen. Er is sprake van de werking van een soort meest-begunstigde klausule: slaagt een van de landen erin gunstige voorwaarden af te dwingen, dan worden die voorwaarden als eis overgenomen door de andere landen. Geografische verschillen en kwaliteitsverschillen blijven echter een grote rol spelen bij de prijsvaststelling voor de landen afzonderlijk.

De gezamenlijke onderhandelingspolitiek binnen de OPEC heeft tot resultaat gehad dat niet alleen de dalende inkomsten uit de jaren 50 zijn goedge maakt, maar dat een reële verbetering tot stand is gebracht. De manipulatiemogelijkheden van de oliemaatschappijen zijn door de gezamenlijke opstelling in de OPEC verminderd.

4.7. INTERGOEVERNEMENTELE RAAD VAN KOPER-EXPORTERENDE LANDEN (CIPEC)

Adres: Tour Nobel Cedex No.3, 92 Parijs- La Defense.

De CIPEC werd in 1967 in Lusaka opgericht door de landen: Chili, Peru, Zaïre en Zambia; de organisatie is gevestigd in Parijs. De vier koper-eksporterende landen nemen ongeveer 65% van de koper-eksport van de kapitalistische wereld voor hun rekening, en 30% van de produktie.

Het besluitvormend orgaan in de CIPEC is de ministerskonferentie, het permanent orgaan de Beheersraad. Onder supervisie van de beheersraad doet het Koper-Informatieburo -geleid door de Uitvoerende Kommissie- onderzoek naar de situatie in de koperindustrie.

De oprichting van de CIPEC is het gevolg van het streven van met name Chili de koperwinning in het land onder controle te krijgen. Kontakt en overleg, waardoor gezamenlijk optreden mogelijk wordt, met de andere belangrijke koper-eksporterende ontwikkelingslanden versterkt daarbij de positie van de afzonderlijke landen.

Na Chili besloot ook Zambia tot nationalisatie van de koperwinning over te gaan.

De CIPEC treedt niet in direkte onderhandelingen met de kopermaatschappijen. (In tegenstelling met de situatie in de olieindustrie, vormen de kopermaatschappijen een volledig gesloten blok). Door gezamenlijk overleg over de produktie-omvang e.d. proberen de CIPEC-landen invloed uit te oefenen op het prijsvormingsproces.

In reactie op de akties van Kennecott tegen Chili besloten de CIPEC-landen in december 1972: tijdens de Kennecott-akties zullen geen zaken met die onderneming worden gedaan, er zal geen koper geleverd worden aan traditioneel chileense afnemers.

Daarnaast wordt de mogelijkheid bestudeerd een permanent orgaan binnen de CIPEC te kreëren, dat een belangrijke rol moet spelen in de strijd tegen agressie van de kopermaatschappijen.

4.8. ANDESGROEP

Op basis van het Verdrag van Bogotá (1966) besloten Chili, Peru, Colombia, Ecuador en Bolivia in mei 1969 tot oprichting van de Andesgroep, door ondertekening van het Akkoord van Cartagena. In februari 1973 sloot Venezuela zich bij de andere vijf landen aan. In deze samenwerkingsvorm willen deze landen hun economische en sociale ontwikkeling meer op elkaar afstemmen, door het voeren van een gemeenschappelijk beleid op het gebied van het onderwijs, de landbouw, de industrie, de buitenlandse economische betrekkingen en de oprichting van multinationale ondernemingen voor het gezamenlijk beheer van een aantal voorzieningen.

Het hoogste gezag in de Andesgroep ligt bij de Kommissie (een raad van ministers, de uitvoerende macht bij de Junta (een bestuurskommissie); zetel van de instellingen van de Andesgroep is Lima.

Ten aanzien van de activiteiten van MNO's is het belangrijkste besluit geweest de aanvaarding van een gemeenschappelijke politiek t.o.v. buitenlandse investeringen. Een overeenkomst hiervoor werd eind 1970 gesloten en half 1971 van kracht. De belangrijkste bepalingen uit dit statuut voor de buitenlandse investeringen zijn :

- uitsluiting van nieuwe investeringen in bepaalde sectoren (bank- en verzekeringswezen, openbare diensten, binnenlandse handel en transport en de communicatiemediën);
- geleidelijke overgang van ondernemingen die in buitenlandse handen zijn (minder dan 51% nationaal eigendom) tot gemengde (51-80% nationaal eigendom) of nationale (meer dan 80%) ondernemingen;
- investeringsuitbreidingen en beroep op de lokale kapitaalmarkt door buitenlandse ondernemingen zijn onderhevig aan goedkeuring door de nationale autoriteiten;
- de winstoverdrachten naar het buitenland mogen jaarlijks niet meer bedragen dan 14% van de investeringen.

In elk land zijn nationale organen opgezet om de naleving van de bepalingen in het statuut te controleren.

Met deze overeenkomst worden buitenlandse investeringen niet uitgesloten; in de preambule van de overeenkomst wordt erkend dat buitenlands kapitaal en technische kennis bij kan dragen aan de nationale inspanning voor het gebruik van de economische hulpbronnen. Voornaamste doel van deze investeringspolitiek is het bevorderen van de ontwikkeling van de nationale industrie, op particuliere grondslag.

4.9. WERELDRAAD VAN KERKEN

Adres: 150 route du Ferney, 1211 Geneve 20.

De Wereldraad van Kerken werd in 1948 te Amsterdam opgericht. In 1961 werd de Internationale Zendingsraad in de Wereldraad geïntegreerd. Bij de Wereldraad zijn protestante, anglikaanse, oud-katholieke, oosters-ortodokse en de russies-ortodokse kerkgenootschappen aangesloten. Alle kerkgenootschappen die bij de Wereldraad zijn aangesloten komen ongeveer eens in de zeven jaar bijeen in de Assemblee van de Wereldraad; de laatste Assemblee werd gehouden in Uppsala in 1968. De beleidsvormende instantie van de Wereldraad is het Centrale Comité (CC) dat 120 leden telt en eens per jaar vergaderd, meest recentelijk in Utrecht, augustus 1972. Het CC staat onder leiding van de sekretaris-generaal. De Wereldraad heeft haar zetel in Geneve.

Met name in het Programma tot Bestrijding van Racisme komt de problematiek van de buitenlandse investeringen, met name in Zuidelijk Afrika, en daarmee de activiteiten van MNO's, aan de orde. In Uppsala werd al gekonstateerd: "De kerken moeten zich actief bekommeren om het economische en politieke welzijn van uitgebuite groepen, zodat hun verklaringen een betekenis kunnen krijgen." Tijdens de bijeenkomst van het CC in Addis Ababa in 1971 werd besloten studie te verrichten en er bij de aangesloten kerken op aan te dringen ook onderzoek in te stellen naar de betrokkenheid van de kerken, via hun beleggingen in ondernemingen die investeringen doen in landen met een racistiese politiek, bij de besteding van het racisme. In Utrecht nam het CC het besluit:

- "a) Draagt het Finance Committee en zijn Financiële Directeur op:-
1) om onmiddellijk alle in portefeuille zijnde effecten te verkopen en om vanaf heden geen gelden meer te beleggen in maatschappijen die, volgens de aan het Finance Committee en de Financiële Directeur ter beschikking staande gegevens, direkt betrokken zijn bij beleggingen in of handel met de volgende landen: Zuid-Afrika, Namibië, Zimbabwe, Angola, Mozambique en Guinee-Bissao;
en
2) om geen geld meer te deponeren bij banken die direkt betrokken zijn bij bankoperaties in deze landen.
b) Dringt erop aan bij alle lid-kerken, Christelijke instellingen en individuele Christenen buiten Zuidelijk Afrika om al hun invloed, met inbegrip van akties van aandeelhouders en terugtrekking van investeringen aan te wenden om maatschappijen ertoe te brengen om investeringen in deze landen te staken."

Het belangrijkste gevolg van de beslissing van het CC is waarschijnlijk dat de discussie over de rol van buitenlandse investeringen in de sociaal-economische ontwikkeling van de ontwikkelingslanden, meer direkt Zuidelijk Afrika, op grondige wijze zal worden gevoerd.

In april 1973 heeft de nederlandse 'Werkgroep Betaald Antwoord' (dat steun verleent aan het Programma tot Bestrijding van Racisme) zich tot 15 nederlandse christelijke organisaties gewend met het verzoek over de investeringsboycot "een discussie, ten dele misschien ook een open briefwisseling" aan te gaan met een van de 15 nederlandse ondernemingen die voorkomen op de voorlopige lijst van ondernemingen die de Wereldraad in januari 1973 heeft verspreid. Door deze gekoördineerde actie wil de Werkgroep benadrukken dat het noodzakelijk is, naast datgene wat de kerken kunnen doen "als christelijke instellingen en organisaties, eigen activiteiten toe te voegen, overeenkomstig de eigen verantwoordelijkheid en overeenkomstig de oproep van de Wereldraad van Kerken."

Informatie over de investeringsboycot van de Wereldraad t.a.v. Zuidelijk Afrika wordt in Nederland verstrekt door de Werkgroep Kairos, Corn.Houtmanstr. 17, Utrecht, 030-710614, en de Werkgroep Betaald Antwoord, Westerstraat 123", Amsterdam, 020-242469).

5. LITERATUUR

Wie kennis wil nemen van een belangrijk deel van de literatuur die is verschenen over de MNO's en beschrijvingen van activiteiten van MNO's, kan zich in Nederland het beste wenden tot een van de twee volgende bibliotheken:

Bibliotheek van de Economische Voorlichtingsdienst (EVD)
Bezuidenhoutseweg 151
DEN HAAG
070-814111 tst. 3203

-
Handelseconomische Bibliotheek
Keizersgracht 444-446
AMSTERDAM
020-220186

In beperkte mate is het mogelijk gebruik te maken van de documentatie van enkele dagbladen. De belangrijkste daarvan is die van Het Financiële Dagblad,
Weesperstraat 85
AMSTERDAM
020-223333

5.1. Literatuurlijsten

De hierna genoemde literatuuropgaven bieden een overzicht van de vele publicaties die verschenen zijn op de terreinen van de MNO-problematiek:

Geselecteerde bibliographie over imperialisme en multinationale ondernemingen, september 1972 (+ 170 titels)

uitgave van het Instituut voor Ontwikkelingsvraagstukken
Katholieke Hogeschool Tilburg
Hogeschoollaan 225
TILBURG
013-662323

Literatuurlijst betreffende multinationale ondernemingen
januari 1973 (+ 130 titels)

uitgave van de Afdeling Bibliotheek en documentatie van het
Verbond van Nederlandse Ondernemingen
Prinses Beatrixlaan 5
DEN HAAG
070-814171

Bibliography on multinational enterprises (+ 100 titels)

uitgave van de Central Library and Documentation Branch van de
Interantionale Arbeidsorganisatie
CH 1211 GENEVE 22

In de volgende publicaties komt een literatuurlijst/literatuuropgave voor over MNO's en aanverwante problemen die zeer bruikbaar is:

Neue Aspekte der Monopoltheorie

Nr. 3 van 1971 van Marxismus Digest

bijlage II: Ausgewählte Literatur zum Thema 'Neue Aspekte der marxistischen
Monopoltheorie (+ 280 titels)

uitgave van het Institut für Marxistische Studien und Forschungen
Liebigstrasse 6
6 FRANKFURT/MAIN

The Growth and Spread of Multinational Companies

Londen 1971, Bibliography bevat + 30 titels

uitgave van The Economist Intelligence Unit
27 St. James Place
LONDON, SW 1

Further Reading (+ 30 titels) aangegeven in:

J.H. Dunning(ed): International Investment
Penguin, 1972

Selected Bibliography (+ 90 titels) bij

C. Cooper en F. Sercovitch: The channels and mechanisms for the transfer of
technology from developed to developing countries UNCTAD, Intergovernmental
Group on the Transfer of Technology TD/B/AC.11/5, 27 april 1971.

Neueste Literatur zur Imperialismus-Problematik (1965-1971)

samengesteld door D. Senghaas, (+ 500 titels), gepubliceerd bij D. Senghaas (ed):
Imperialismus und strukturelle Gewalt-Analysen über abhängige Reproduktion
Suhrkamp Verlag, 1972

Bibliographie (+ 500 titels) bij

E. Mandel: Der Spätkapitalismus
Suhrkamp Verlag, 1972.

5.2. Naslagwerken

Sinds 1968 geeft het Centre de Recherche et d'Information Socio-Politique (CRISP) een 'Répertoire permanent des groupes financiers et industriels' uit. In deze losbladige publikatie worden per jaar + 15 niet-europese, + 25 Europese niet-belgische, en + 10 belgische MNO's in een bestek van 3 blz. behandeld, w.b. samenstelling en recente overnames. De kosten zijn per jaar + f. 170,- (BF 2400) excl. BTW

adres CRISP

Rue de Congres 35
1000 BRUSSEL

Om snel na te gaan welke bedrijven tot een bepaalde MNO behoren, kan worden geraadpleegd:

Who owns whom

uitgave van Ruskil&Co, Londen (aanwezig EVD)

De relatie tussen nederlandse en VS-ondernemingen kan nagetrokken worden in:

Netherlands-American Trade Directory

uitgave van de Amerikaanse Kamer van Koophandel in Nederland

(aanwezig EVD en HE)

Voor een bruikbare bron (met index) voor lopende zaken in het bedrijfsleven:

Keesings Financiël Archief

uitgave van Systemen Keesing, Amsterdam

(aanwezig EVD en HE)

Het persagentschap 'Europe' geeft 5 x per week 1-2 blz. informatie over fusies, overnames en andere internationale vormen van samenwerking (met index) in

Economic Interpenetration in Europe and the rest of the world

(ook in franse editie verkrijgbaar)

(aanwezig EVD, Europa-Instituut Amsterdam, Europa-Instituut Leiden)

Informatie over de belangrijkste ondernemingen waarvan de aandelen op de beurs staan genoteerd kan ook worden gevonden in de effecten-periodieken van banken en effectenbedrijven, b.v.

Wallstreet, Gids voor Amerikaanse fondsen (met index)

uitgave van D.W. Brand, Amsterdam

(aanwezig HE)

AMRO Beursnieuws (veertiendaags supplement)

uitgave van AMRO Bank, Amsterdam

Beursweek

uitgave van Algemene Bank Nederland, Amsterdam.

5.3. Tijdschriften

Enkele tijdschriften die geregeld over problemen verbonden met MNO's publiceren (alle aanwezig op de EVD) :

Business Week (wekelijks)
Columbia Journal of World Business (2-maandelijks)
Fortune (maandelijks)
Harvard Business Review (maandelijks)
International Management (maandelijks)
Mining Journal (wekelijks)
Multinational Business (3-maandelijks)

De belangrijkste kranten die geraadpleegd kunnen worden :

Het Financiële Dagblad
The Financial Times
Wallstreet Journal

5.4. Publikaties

Uit de vele publikaties over MNO's hieronder een kleine selectie van boeken die een goed overzicht geven over het algemene onderwerp:

COPPE, A.: De multinationale onderneming
Standaard Wetenschappelijke uitgeverij, 1972, 178 blz.

-

DUNNING, J.H. (ed): International Investment
Penquin, 1972, 495 blz.

-

DUNNING, J.H. (ed): The Multinational Enterprise
Allen & Unwin, 1971, 368 blz.

-

Economist Intelligence Unit: The Growth and Spread of Multinational Companies
EIU, Londen, 1971 (herziene uitg.), 81 blz.

-

Institut für Marxistische Studien und Forschungen: Internationale Konzerne und
Arbeiterklasse
IMSF, Frankfurt/Main, 1971, 443 blz.

-

KINDLEBERGER, Ch. (ed): The International Corporation—a Symposium
MIT-Press, Cambridge (USA), 1970

-

LEVINSON, Ch.: Kapitaal. Inflatie en de Multinationale Ondernemingen
Van Gennep, Amsterdam, 1972, 269 blz.

-

LITVAK, I.A. en MAULE, Chr. (eds) : Foreign Investment: the Experience
of Host Countries
Praeger Publishers, New York, 1970, 409 blz.

-

MANDEL, E: Der Spätkapitalismus
Suhrkamp Verlag, Frankfurt/Main, 1972, 542 blz.

-

MARTYN, H.: Internationaal zakendoen
Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1969, 320 blz.

-

MINTZ, M en COHEN, J.S.: America Inc. - Who owns and Operates the
United States
Dell Publishing Co., New York, 1971, 511 blz.

-

PALLOIX, Chr.: Les firmes multinationales et le procès d'internationalisation
Maspéro, Parijs, 200 blz., 1973

-

ROLFE, S.E.: The International Corporation
International Chamber of Commerce, Parijs, 1969, 202 blz.

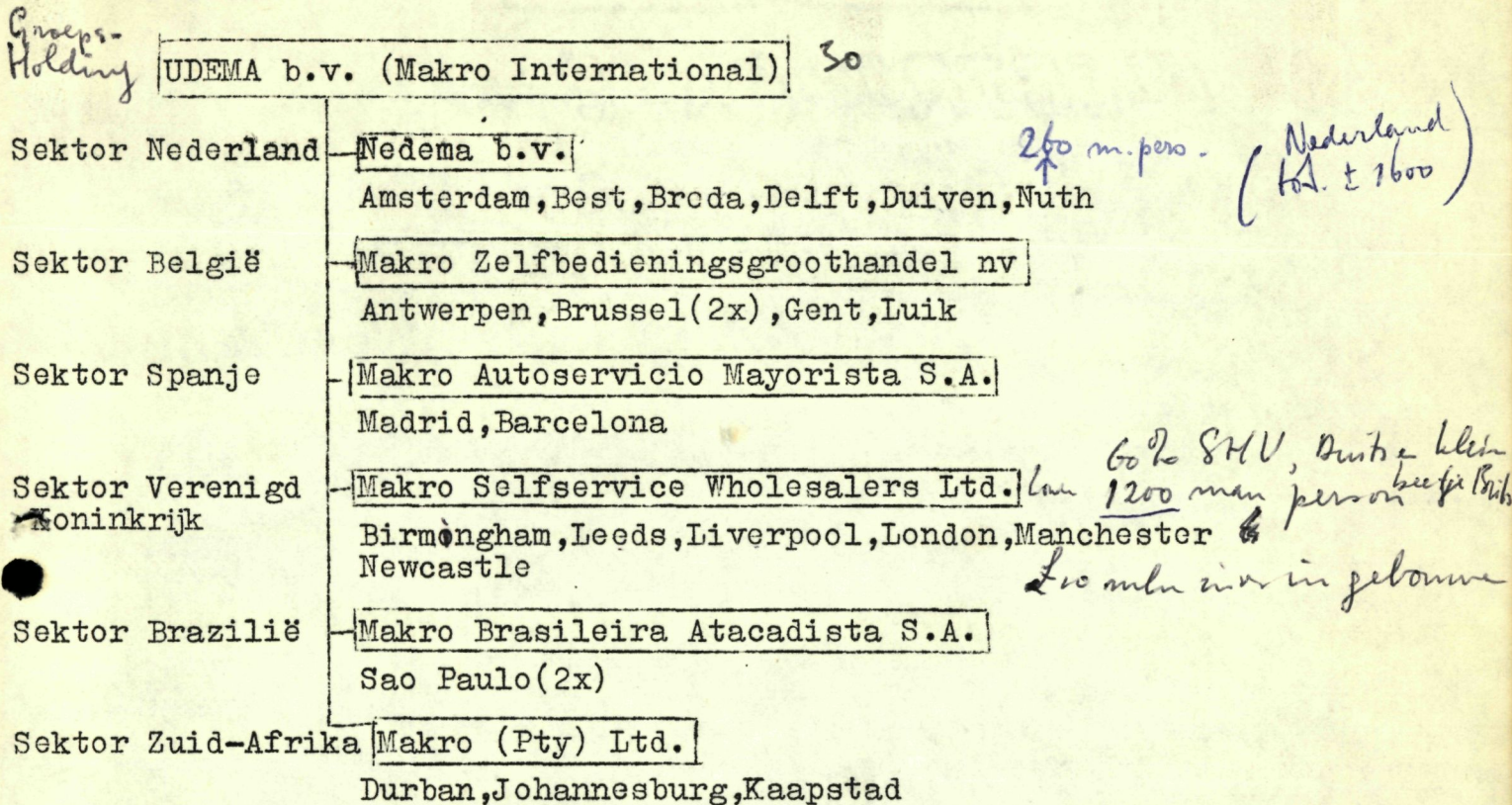
-

ROLFE, S.E. en DAMM, W. (eds): The Multinational Corporation in the World
Economy-Direct Investment in Perspective
Praeger Publishers, 1970, 169 blz.

-

UNCTAD: Restrictive Business Practices-Report by the UNCTAD secretariat
Geneve, 1972, 103 blz., TD/122/Supp.1.

Groep Zelfbedieningsgroothandel

Deze groep wordt dus bestuurd vanuit de 'UDEMA', gevestigd in Utrecht. De leiding is gesplitst: drs. P. Schuckink Kool is verantwoordelijk voor Europa en Zuid-Afrika, L. Fernandez is directeur voor Brazilië.

De activiteiten op dit gebied dateren van 1968, toen in samenwerking met de METRO-groep in Duitsland werd besloten tot de oprichting van Makro. De Duitse inbreng betreft de know-how op dit gebied. De leiding van de vestigingen berust afwisselend bij de Duitse partners of de SHV, behalve in Duitsland, waar de SHV niet deelneemt.

Eind 1973 waren er in totaal 21 vestigingen in exploitatie, in zes landen.

- aantal werknemers.
- omzet
- geïnvesteerd kap.

Metro vestigingen (dus o.l.v. de Duitsers) zijn er in Denemarken⁽²⁾, Frankrijk⁽³⁾, Oostenrijk⁽⁴⁾, Italië⁽⁴⁾. In F.R.G. en Italië resp. 1 en 2 in aanbouw.